

Växter

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND



Nr 1 2010 Årg. 28

Växter i Hälsingland och Gästrikland (VÄX) ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). VÄX kommer ut ett vårnummer, ett sommarnummer och två höstnummer.

Du blir medlem i GÄBS och erhåller VÄX genom att betala in årsavgiften på GÄBS postgirokonto 57 58 11 - 5. Årsavgiften för 2009 är 150 kr. I denna avgift ingår medlemskap i SBF. För familjemedlemskap är årsavgiften 25 kr (inkluderar ej VÄX).

SBF:s årsavgift för 2009 är 295 kr, inkluderande prenumeration på SBT. Postgiro 48 79 11-0.

Adressändringar och medlemsregistrering: Birgitta Wannberg Skindravägen 15, 822 91 Alfta. 0271/100 51. birgitta.wannberg@particleoptics.se

Önskemål och bidrag i alla former för kommande VÄX mottages tacksamt av redaktionen:

Anders Delin, Kulgatan 40, 811 71 Järbo, 0290/700 87, anders.delin@naturskyddsforeningen.se
 Birgitta Hellström, Ringv. 35, 818 41 Forsbacka, 026/359 60, birgitta.m.hellstrom@telia.com

GÄBS styrelse 2009

Ordförande	Barbro Risberg	Hagmarksgatan 44	813 33 Hofors	0290/76 58 20
Vice ordf.	Anders Delin	adress enligt ovan		
Sekreterare	Björn Wannberg	Skindravägen 15	822 91 Alfta	0271/100 51
Kassör	Birgitta Wannberg	Skindravägen 15	822 91 Alfta	0271/100 51
Ledamot	Birgitta Hellström	adress enligt ovan		
	Gunni Hedkvist	Främlingshemsv. 18	810 22 Årsunda	026/29 02 11
	Ann-Christin Jäderholm	Grönviken	820 76 Jättendal	0652/161 81
Suppleant	Maj Johansson	Bäckan 682	820 46 Ramsjö	0651/930 21
Suppleant	Magnus Bergström	Södertorp 9236	762 91 Rimbo	070/209 42 00

Valberedning: Sven Norman 0652-204 18, Magnus Andersson och Peter Ståhl

GÄBS bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapets syften är:

1. Att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden.
2. Att utforska floran i Gävleborgs län.
3. Att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet.

I Hälsingland bedrivs projektet "Hälsinglands flora" med Anders Delin som ledare och Ann-Christin Jäderholm som rapportmottagare för hotade arter. I Gästrikland pågår projektet "Gästriklands flora" med Peter Ståhl som ledare, Birgitta Hellström som handhavare av florarutor och Ove Lennström som rapportmottagare för hotade arter.

GÄBS har 259 medlemmar och 19 familjemedlemmar. (2010-01-24).

GÄBS hemsidesadress är: <http://www.sbf.c.se/GABS/>

Webmaster är Magnus Bergström (magnus.bergstrom@norrtaelje.se)

Omslagsbild: Skatnäva *Erodium cicutarium*, sällsynt i Torsåker. Foto: Barbro Risberg

Att känna igen växter på Broman's tid

Anders Delin

Ett enastående litterärt verk dominerar den äldre litteraturen i Hälsingland. Det är Olof Joh. Broman's Glysisvallur från första halvan av 1700-talet, tryckt och utgivet i Uppsala under 1900-talet. För Hälsinglands flora är det intressant i flera avseenden, men de växtnamn som förtecknas där är ofta svårtydda, och bara en del av dem kan användas i de lokalförteckningar för landskapets växter som jag nu arbetar med. Svårtydda är de inte bara för oss. Broman själv hade problem, som visas i nedanstående citat.

Mina kommentarer till Broman's text finns mellan fyrkantsparenteser.

I "Ovåldig bonde", sid. 891, kommenterar Broman en bok som "Ovåldig bonde" hade läst: "Jag kom att fråga vår Sochn-Prest, om the 10 slags gräs och örter, som i boken uppräknas, hwad de månde heta på vårt Swenska språk. Men han war lika klok, eller fåkunig, som iag; hwar öfver iag mig storligen förundrade hilst han wele hälsas för en lärd man. Jag tänkte: huru fåfängt är thet at läsa och lära som intet tiänar til någon froma i hushållet. Doch kunde han thet säja, huru the som skrifwa om örter och theras namn, komma sällan eller aldrig öfwerense; ljka som på Swensko." [Ovåldig betyder opartisk, i detta sammanhang snarast oberoende, självtänkande. Vem denne bonde var är ovisst, troligen var det ett alter ego för Broman själv].

På sid. 892 skriver han: " ... in om 3. el. 4 mihl, här i Landet, bära blomster och gräs, åtskillig namn; mycket mera på långt fiäran orter; ...". [Han menar att på orter som låg tämligen nära varandra i landskapet Hälsingland kunde en viss art ha olika namn].

På sid. 895 skriver han: "Om gräs och örter, skrifwes mera än mycket: then ene så; then andre så; the tridie emot them båda; Nyttigheter af them berättas ganska många. Men ho kan hämta örten, gräset och roten, när man intet wet namnet på vårt tungomål? Ty synes sådane Lärda män wara sielfkloke, utan att lära andra; hwilket är mera krokot och tokut, än som rätt." [ho = vem].

Ovanstående är Broman's med humor och kritisk blick formulerade beskrivning av problemet. Kanske kan senare tiders forskning ha frambringat resultat som redan Broman skulle ha haft nytta av, trots att han var oerhört beläst även inom medicinens, lantbrukets och botanikens områden. En ny bok, som jag inte har hunnit läsa, men vars titel verkar handla om dessa ting är: Inger Larssons "Millefolium, rölika och näsegräs. Medeltidens svenska växtvärld i lärd tradition". Boken är på 249 sidor och rikt illustrerad med äldre växtavbildningar.

Boken kan beställas via kslab@ksla.se eller tel. 08-54547720.

Brandfältet på Storåsen – epilog

Barbro Risberg

När mjölkörten *Epilobium angustifolium* blommat över hände inte så mycket, ändå är det några kompletteringar som jag vill göra.

De vissna mjölkörtsbestånden producerade två saker i stor mängd. Det första var en rotsvamp som medförde att allt nedanför midjan blev färgat i samma nyans som Vägverkets orange färgade arbetskläder, när man hade gått genom dem. Det skulle kunna vara en svamp som heter fuchsiarost och som går på mjölkört. Det tipset har jag fått från Erik Sundström.

Det andra som fanns i stort överflöd var frön av mjölkört. Det var speciellt att se hur de fåtaliga plantorna av svedjenäva *Geranium bohemicum* som fortfarande blommade, fullkomligt bäddades in i drivor av dessa frön. Jag vet inte om det går att dra slutsatsen att det var det som tog död på plantorna, men faktum är att inom tre veckor från att detta hänt, syntes inga spår av svedjenävarna på de ytor som hade bestånd av mjölkört.

Det dök också upp flera arter som är under expansion i trakten och landet. Tidigare nämnde jag kanadabinka *Conyza canadensis*, som annars uteslutande ses i starkt kulturpåverkad miljö. En art som har samma mönster i sitt uppträdande och som också dök upp här, dock



Svedjenäva i dräkt av mjölkörtfrö. Foto: Barbro Risberg

i mindre antal än kanadabinkorna, var taggsallat *Lactuca serriola*. Mera väntat var det att druvfläder *Sambucus racemosa* var. *racemosa* etablerade sig. Den är ju väl känd som hyggessväxt.

På torrfläckar kom harstarr *Carex ovalis*, som hade utvecklat frön i mitten av augusti. Harstarren var lokaliserad till ett begränsat område av brandfältet. Den 13 augusti upptäckte jag här en starrplan-

ta som jag inte direkt kunde identifiera. Den var ganska gles så jag tog bara med mig några strån, ett av dem med frukter. När jag tog hjälp av bestämningslitteratur kom jag fram till skärmstarr *Carex remota*. Vid GÄBS höstmöte 18 oktober bekräftade Peter Ståhl bestämningen efter att ha granskat frön från plantan i stereolupp. Hur den hamnat här är för mig en gåta som för tillfället saknar svar. Skärmstarr är här vid nordgränsen av sin utbredning i landet. Från Hofors finns två fynd av arten sen tidigare, båda av dem på långt avstånd från brandfäl-

tet. Skärmstarrens miljökrav beskrivs som fuktig - blöt, näringsrik mark, helst med rörligt markvatten. Marken här kan beskrivas som näringsrik men kravet på fukt är knappast uppfyllt.

Om du vill se en utförlig bilddokumentation av brandfältet på Storåsen i Hofors och även en del andra växtbilder kan du gå in på picasaweb.google.se/Hagmarksgatan44. Jag kommer successivt att lägga ut flera växtbilder när tid, lust och ork sammanfaller.

Finns kvanne vid Hälsinglands kust?

Anders Delin

I databasen för vår inventering av kärlväxter i Hälsingland finns ett par uppgifter om strandkvanne *Angelica archangelica* ssp. *litoralis* i Gnarp, dels vid Norrfjärden, dels vid Sörfjärden. Dessutom har vi en uppgift från 1965: Jättendal, Jättholmarna, öster om Gammelhamnen.

Strandkvanne och fjällkvanne *A. archangelica* ssp. *archangelica* är mycket svåra att hålla isär, även för specialister som Lars Fröberg, som skriver om umbellaterna i Flora Nordica. Kvannen finns i inlandet dels vid Ljusnan uppströms Ljusdal, dels inplanterad i Los. Fröna till de förra plantorna torde ha kommit från fjällen med älvens vatten, plantorna i Los härstammar från Norge. Frågan är nu om det verkligen finns kvanne vid kusten, oavsett underart. Det finns en risk för sammanblandning med strätta *A. sylvestris*, som ju är mycket vanlig vid kusten och som kan bli myck-

et stor och grov på vissa ställen

Kvannen finns huvudsakligen vid sydligare kuster, upp till norra Uppland. Den är inte funnen vid Gästrikedkusten. Den finns längst upp i Bottenviken och på ett par lokaler vid Ångermanlandskusten. På grund av dess sällsynthet i Hälsingland, och då den sannolikt kan förväxlas med strätta, har Sven Norman och jag i augusti 2009 sökt den på de angivna lokalerna i Gnarp, men inte funnit den trots många timmars letande. Naturligtvis var letandet inte helt resultatlöst – många andra intressanta arter och vegetationsvarianter sågs.

Eftersom kvannen uppenbarligen är mycket sällsynt vid Hälsingekusten vore det bra att få mer information om den. Därför gör jag denna efterlysning och ber om hjälp. Har du sett arten så är jag mycket tacksam för uppgifter om var och när, helst med koordinater, och helst med pressat material eller foto som belägg.

Små fynd vid en ovanlig tid – gruppen barkhättor *Mycena corticola*

Erik Sundström

Det har ibland sagts att när experterna blir så gamla att de inte orkar gå ut i naturen stannar de inne och delar upp gamla arter i underarter. Numera har man ju också DNA att basera indelningen på, men man undrar ibland om inte själva artbegreppet behöver en ny definition exempelvis för maskrosor eller daggkåpor. För spindlingar och kremlor kan situationen vara likartad.

Lite grann åt det hållet är en liten sevärldhet som man kan finna nu under mörka sena november och början av december. Det är knappast en tid då man går ut och letar matsvamp, och den svampgrupp som då lockar mig ut är ingenting att äta – genom sin litenhet. Elias Fries gav namnet *Mycena corticola* åt svampar med 2 – 6 mm diameter, så små att man inte ser dem på längre håll än någon decimeter, och som lever i en sällsynt men väldefinierad biotop – upp till 2 m över marken i springor på mosklädda stammar av gamla levande ädla lövträd med diameter över 30 cm. Jag började inventera dem efter fynd vid Ovansjö kyrkogård i november 2009 och letade sedan vid liknande biotoper i landskapet och gjorde många fynd.

Den ursprungliga *Mycena corticola* är numera uppdelad i fyra arter beroende på färgen: *M. alba* har vit hatt med en liten brun prick i mitten, och vit fot. *M. supina* har större rödbrunt centrum med ränder ut mot en ljus kant och brun

fot, ljusare nära hatten. *M. pseudocorticola* har matt skrynklig blågrå hatt och grå fot. *M. meliigena* har ljust lilarosa hatt och ljuslila fot, ofta röd lamellegg och hattkant. Alla har glesa skivor och en 10 – 20 mm lång fot som först skjuter ut vågrätt från stammen och sedan kröks uppåt till hattens fäste. De trädslag jag har sett dem växa på är framför allt lönn *Acer platanoides*, alm *Ulmus glabra* och lind *Tilia cordata*, och mer sällan ek *Quercus robur*. En fascinerande skillnad är också att *M. supina* och *M. pseudocorticola* kan förekomma i mycket stora antal, ofta hundratals, medan *M. alba* och *M. meliigena* sällan förekommer fler än tio på ett träd.

Svenska namn som föreslagits är dagghätta *M. pseudocorticola* och barkhätta *M. meliigena*, men med tanke på deras likartade växtplats, sporform etc. vore det nog bättre att benämna dem efter färg, alltså vit, brun, grå och rosa barkhätta.

De biotoper där man finner gamla ädla mossiga lövträd är framför allt kyrkogårdar och herrgårdar, men även lantgårdar, alléer och järnvägsstationer. Om man inte hittar svampen är det snarast för att det inte fanns tillräckligt gamla träd eller att man letade vid fel tid. En fråga som nog Fries ställde var om variationen i färg kunde bero på mognadsgrad och värdväxt, och *M. supina* och *M. alba* är mycket lika varandra i början. I litteraturen är angivet att den grå är vanlig i zon 1 - 2 = södra och mellersta Sverige, och



Barkhätta. Foto: Åke Malmqvist

den rosa sällsynt i samma område. För den vita och den bruna anges att de är otillräckligt dokumenterade.

Mina fynd i november-december 2009 är som följer: *M. alba*: Ovansjö k:a, Kungsgårdens herrg., Frejgatan i Sandviken på lind, Järbo k:a, Mackmyra allé, Silvanum, Torsåkers station på lönn, Hammarby herrg. på ek, Backbergs vårdhem på alm. *M. supina*: Mattön på ek, Ovansjö k:a, Järbo k:a, Årsunda k:a, Högbo herrg., Kungsfors herrg., Ockelbo k:a, Oslättfors, Duvbacken, Boulognerskogen, Österfärnebo k:a, Kratte på lönn. *M. pseudocorticola*: Ovansjö k:a, Årsunda k:a, Backbergs vårdhem, Jädraås stn, Brattfors gård, Wij bruk, Åbrons gård, Strömsbro, Bastfallet på lönn, Stora Vall, Gävle kyrkogård på lind, Gysinge herrg., Gammelstilla, Ovansjö k:a på ek, Stora Vall, Mackmyra golf, Storvik lokstall på alm. *M. meliigena*: Wij bruk, Högskolan, Boulognerskogen på lind, Oslättfors, Valls hage, Gysinge herrg., Torsåker-Wij på lönn, Strömsbro på alm, Mattön på ek, Tjarnäs på poppel *Populus* sp.

En slutsats är nog att om det finns gamla ädla lövträd med mossor är det stor chans att hitta dessa arter i Gästrikland. Däremot finns de inte på träd med lavar, men utan mossor, exempelvis nära industrier eller nära trafiken i stadernas centrala delar, och om träden bara har mossor på en sida är det just där svamparna finns. De finns inte heller på vanliga trädslag som björk *Betula*, rönn *Sorbus aucuparia*, asp *Populus tremula* och sälg *Salix caprea* eller barrträd. Den poppel den fanns på var planterad, troligen kanadapoppel. Det finns annars ingen preferens ifråga om trädslag. I södra Sverige nämns också att de finns på bokstammar. Troligen är det en symbios med de mossor som växer på träden, och bästa sättet att få med sig en svamp för undersökning är att ta loss en bit av mossan. En annan fråga man kan ställa är hur de sprids så att de täcker biotoperna så väl. En möjlighet kan vara genom fåglar som just på förvintern gärna äter frukterna av lönn, lind och ek, och klämmer in dem i barksprickor för att hacka fram fröerna.

Fjälltaggsvampar i Gävleborgs län 2009

Göran Vesslén

År 2008 inventerade Länsstyrelsen i Gävleborgs län rödlistade fjälltaggsvampar, främst släktet *Sarcodon*, men även violgubbe *Gomphus clavatus*. Flera fina svampfynd gjordes och inventeringsresultatet redovisades kortfattat i VÄX 1/2009. Hösten 2009 fortsatte inventeringen främst i områden som under året kommit in som tips från naturintresserade. Ett av dessa tips kom från Maria Wijk bosatt i Bergby. Hon ringde och berättade att hon kände till tre platser för violgubbe och ett par växtplatser för raggtaggsvamp mitt i Bergby, på Jon-Jonsberget. Bägge dessa svampar är signalarter, och där dessa påträffas kan man även hitta andra sällsynta, rödlistade svampar. Att det finns små "hot-spots" i svampskogen där flera rödlistade svampar trängs på mindre ytor är känt från bl.a. Uppland.

Då Maria visade sina svampfynd på Jon-Jonsberget i slutet på augusti var det ännu tidigt på svampsäsongen och jag insåg att jag måste besöka området flera gånger för att få med så mycket som möjligt av svampfloran. Jon-Jonsberget är tidigare beskrivet i VÄX 1/2001. Där beskrev Anders Delin området med bl.a. följande text:

"Vårt smeknamn på berget när vi besökte det första gången, 'Grönkulla', passar lika bra fortfarande. Utan tvekan beror platsens ovanliga och artrika flora mest på att berget är uppbyggt av grön-

sten och uppklyftat på ett sätt som erbjuder både skyddade och exponerade, torra och fuktiga växtplatser. Skogs- och jordbruk har sannolikt inte påverkat floran här särskilt mycket."

När man vandrar i området kan man observera att området saknar större mängd av död ved i olika nedbrytningsstadier. Framför allt är det äldre död ved som saknas. Detta beror inte på att träd inte dött eller blåst omkull i området utan på att människor tagit tillvara de träd som fallit. Här och var hittar man mossbevuxna stubbar av avverkade äldre träd. Troligt är också att man tidigare plockhuggit de träd man ansett sig behöva. På så sett har området i stort sett alltid varit trädbevuxet och trädhistoriken har fått lång kontinuitet. På några ställen hittar man även spår av äldre gårdsgårdar i området. Troligtvis har betesdjur vandrat på berget och påverkat miljön. Terrängen i området är relativt svårvandrad då det är blockigt och bitvis brant. Skogen på den östliga sidan där de flesta svampfynden gjordes är äldre granskog *Picea abies* med föryngring i små luckor. Över hela området finns ett välutvecklat mosstäck i varierande tjocklek. Flera mindre men vältrampade vandringssstigar vittnar om att området besöks flitigt av människor. På den västra sidan av berget finns ett hygge som sträcker sig upp mot toppen av berget.



Svartfällig musseron Foto: Göran Vesslén

Områden som Jon-Jonsberget, med en så rik svampflora, har vi inte många av i länet. Ser man på antalet rödlistade svamparter på en så här liten yta så känner jag inte till något i vårt län: sammanlagt 17 rödlistade arter samt ytterligare 5 signalarter. Att antalet fynd av hotade svamparter på lokalen kommer att stiga är mycket troligt då vissa svampar inte visar sig varje år. Den här inventeringen koncentrerades främst på taggsvampar och övriga mykorrhizabildande marksvampar, som är rödlistade. Därför saknas många av de mer vanliga och ätliga svamparna i redovisningen.

Flera av svamparterna som hittades på Jon-Jonsberget finns med på listan över exklusiva mykorrhizasvampar vars blotta närvaro i en äldre barrskog gör att barrskogen kan klassificeras som "kalkbarrskog": Gul lammticka *Albatrellus citrinus*, gyllenspindling *Cortinarius aureofulvus*, bullspindling *C. corrosus*, kungsspindling *C. elegantior*, odörspindling *C. muscivus*, brandtaggsvamp *Hydnellum auratile*. Även fyndet av grangräticka *Boletopsis leucomelaena* visar att området påverkas av den kalkhaltiga och basiska grönstenen. Fynden av raggtaggsvamp *Hydnellum mirabile* som klassas som EN i den nationella rödlistan från 2005 visar också på att området har höga naturvärden.

Att man kan hitta så många mykorrhizasvampar visar också på lång skoglig kontinuitet på lokalen. Mykorrhizasvampar tål inte slutavverkning då de lever i symbios med sina värdträd på platsen. Försvinner träden så dör också svampen (VÄX 1/2009). Flera av ar-

terna som hittades är idag sällsynta och lever kvar på små isolerade förekomster i landet. Dessa är förmodligen kvarlevor (relikter) med mycket gamla mycel. Att bevara områden som Jon-Jonsberget ligger i alla naturintresseradens intressen då områden som detta fungerar som referensområden och lärosalar för alla som vill lära sig mer om svampar.

Jon-Jonsberget, Bergby, koordinater enl. RT90: 675643 156785.

Sammanlagt gjordes fyra besök under hösten på lokalen. Lars-Thure Nordin från Länsstyrelsen i Uppsala län samt Peter Ståhl från Länsstyrelsen i Gävleborgs län följde med på det sista besöket. Lars-Thures stora kunnande om spindlingar gjorde att dessa kunde artbestämmas. Gul lammticka *Albatrellus citrinus*, bullspindling *Cortinarius corrosus* och kungsspindling *C. elegantior* registrerades som nya arter för länet.

Hemlingby, Gävle, 672531 157490.

Området runt GOK-stugan i Hemlingby inventerades hösten 2008. Då det är känt att alla svampar inte bildar fruktkroppar varje år och att det kan gå flera år mellan fruktkroppsbildningen, besöktes lokalen även år 2009. Intressanta lokaler kan behöva hållas under uppsikt under flera år innan man får ett bra underlag för att bedöma svampfloran, vilket man även kan se på artlistan här under. År 2008 sågs inte en enda orange taggsvamp *Hydnellum aurantiacum*, 2009 hittades den på flera ställen på lokalen. Inte heller hittades raggtaggsvamp eller brödtaggsvamp 2008. Båda dessa arter är klassade som

Jon-Jonsberget, Bergby

Art	Antal mycel	Skogstyp	Hotkategori
Raggtaggsvamp <i>Hydnellum mirabile</i>	7	Granskog	EN *signalart
Violgubbe <i>Gomphus clavatus</i>	6	Granskog	VU *signalart
Koppartaggsvamp <i>Sarcodon lundellii</i>	8	Granskog	VU *signalart
Brandtaggsvamp <i>Hydnellum auratile</i>	3	Granskog	VU *signalart
Skrovlig taggsvamp <i>Sarcodon scabrosus</i>	1	Granskog	VU *signalart
Grangråticka <i>Boletopsis leucomelaena</i>	2	Granskog	VU *signalart
Gul lammticka <i>Albatrellus citrinus</i>	1	Granskog	VU
Blek fingersvamp <i>Ramaria pallida</i>	1	Granskog	VU *signalart
Gul taggsvamp <i>Hydnellum geogenium</i>	3	Granskog	NT *signalart
Grantaggsvamp <i>Bankera violascens</i>	1	Granskog	NT *signalart
Dofttaggsvamp <i>Hydnellum suaveolens</i>	1	Granskog	NT *signalart
Flattoppad klubbvamp <i>Clavariadelphus truncatus</i>	3	Granskog	NT *signalart
Olivspindling <i>Cortinarius venetus</i>	3	Granskog	NT *signalart
Odörspindling <i>Cortinarius muscivus</i>	1	Granskog	NT *signalart
Kungsspindling <i>Cortinarius elegantior</i>	1	Granskog	NT *signalart
Bullspindling <i>Cortinarius corrosus</i>	1	Granskog	VU *signalart
Gyllenspindling <i>Cortinarius aureofulvus</i>	1	Granskog	VU *signalart
Fagerspindling <i>Cortinarius calochrous</i>	1	Granskog	*signalart
Anisspindling <i>Cortinarius odorifer</i>	1	Granskog	*signalart
Orange taggsvamp <i>Hydnellum aurantiacum</i>	4	Granskog	*signalart
Droptaggsvamp <i>Hydnellum ferrugineum</i>	1	Granskog	*signalart
Skarp droptaggsvamp <i>Hydnellum peckii</i>	2	Granskog	*signalart

Hemlingby, Gävle

Art	Antal mycel	Skogstyp	Hotkategori
Raggtaggsvamp <i>Hydnellum mirabile</i>	1 (2009)	Granskog	EN *signalart
Brödtaggsvamp <i>Sarcodon versipellis</i>	1 (2009)	Granskog	EN *siganlart
Violgubbe <i>Gomphus clavatus</i>	4 (2008-2009)	Granskog	VU *siganlart
Koppartaggsvamp <i>Sarcodon lundellii</i>	4 (2008-2009)	Granskog	VU *siganlart
Svartfjällig musseron <i>Tricholoma atosquamosum</i>	1 (2009)	Granskog	VU *siganlart
Grangråticka <i>Boletopsis leucomelaena</i>	2 (2009)	Granskog	VU *siganlart
Gul taggsvamp <i>Hydnellum geogenium</i>	4 (2008-2009)	Granskog	NT *siganlart
Dofttaggsvamp <i>Hydnellum suaveolens</i>	3 (2008-2009)	Granskog	NT *siganlart
Olivspindling <i>Cortinarius venetus</i>	1 (2009)	Granskog	NT *siganlart
Orange taggsvamp <i>Hydnellum aurantiacum</i>	1 (2009, hittades över hela området)	Granskog	*signalart
Skarp droptaggsvamp <i>Hydnellum peckii</i>	2 (2008-2009)	Granskog	*signalart

EN på rödlistan. Sex nya svamparter för lokalen hittades 2009. Två besök gjordes på lokalen 2009. Bo Norell var med på det första, då brödtaggsvamp och raggtaggsvamp hittades, och Lars-Thure Nordin på det andra.

År 2009 var tydligen ett ovanligt gott år för raggtaggsvampen. Flera andra fynd i länet är gjorda och registrerade på Artportalen. Både Bo Norell och Magnus Andersson har rapporterat in flera fynd av raggtaggsvamp. Bo Norell har även hittat flera växtplatser för violgubbe efter Testeboån. Alla arterna som hittades under inventeringen är inrapporterade på Artportalen. Andra svampar hade inte ett lika gott år. Ser man på svampgruppen spindlingar så var mängden både i Uppsala och Gävleborgs län liten. Men trots ett dåligt år för dessa gjordes fynden vid Jon-Jonsberget. Troligt är att fler fynd av just spindlingar kommer att göras i detta område då dessa har ett gynnsamt år.

2009 års inventeringsresultat över områden som besökts kommer att läggas in som bilagor i förra årets rapport. Rapporten finns att ladda ner från Länsstyrelsens Gävleborgs hemsida

Citerad litteratur

- ArtDatabanken: *Rödlista* 2005 www.artdata.slu.se/rodlista/
- Artportalen 2008: *Rapportsystemet för växter och svampar*. www.artportalen.se/plants/
- Delin, Anders, Edman, Malte och Ersare, Gunnar 2001: Jon-Jonsberget i Hamrånge, grönstensberg med rik flora VÄX 1/2001, sid. 34-38.

Naturvårdsverket 2006: *Åtgärdsprogram för bevarande av rödlistade fjälltaggsvampar (Sarcodon)*. Rapport 5609. Stockholm.

Naturvårdsverket 2006: *Åtgärdsprogram för bevarande av violgubbe (Gomphus clavatus)*. Rapport 5638. Stockholm.

Naturvårdsverket 2009: *Åtgärdsprogram för kalkbarrskogar*. Rapport 2013. Stockholm
(hela listan över exklusiva kalkväxter och exklusiva kalksvampar finns på sid. 68).

Nitare, Johan (red.) 2000: *Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog*. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Vesslén, Göran 2009: Fjälltaggsvampar i Gästrikland. VÄX 1/2009, sid. 50-54.

Har du intressanta svampfynd så är du välkommen att kontakta mig:

Göran Vesslén

Åtgärdsprogram för hotade arter

Länsstyrelsen Gävleborg

026-17 11 71

070-28 68 288

Goran.vesslen@lansstyrelsen.se

Stubbåkerns sällsamma småmossor

Mats H. G. Gustafsson

Branta berg, urskogar och våtmarker tilldrar sig den mossintresserades uppmärksamhet, vilket är förståeligt med tanke på den ofta iögonenfallande mossvegetationen och de många sällsynta och hotade arterna. Åkern är en i sammanhanget försummad biotop, trots att ett ganska stort antal mossarter finns att se där, och i många fall bara där. Det är mest fråga om små, kortlivade arter som snabbt kan etablera sig i den permanent störda miljö som jordbruket skapar. Alla tre huvudgrupperna av mossor är representerade.

När det gäller kärlväxter finns en tydlig tendens till minskande artantal norrut. Mossfloran uppvisar knappast något sådant mönster (men möjligen ett motsvarande öst-västligt med större mångfald i regnrika områden i väster). De mossor som växer på åkrar utgör dock ett undantag. Utbredningskartor t.ex. i Nationalnyckeln visar att många åkermossor som är vanligt förekommande i Syd- och Mellansverige helt saknas i Norrland. Detta beror säkert delvis på kunskapsbrist, men är nog också beingat av t.ex. långvarigt snötäcke som begränsar tillväxtperioden väsentligt, något som kan tänkas missgynna en del arter (dock inte mossor generellt – tänk på fjällens snölegor där det ofta bara växer mossor). Kalkhalten i åkerjorden är ofta lägre i Hälsingland än i många av Mellansveriges jordbruksområden,

vilket nog också bidrar till ett lägre artantal då en stor del av "åkermossorna" är kalkgynnade.

I jordbrukslandskapets småbiotoper är stubbåkrar oftast de mest intressanta från bryologisk synpunkt. Mossorna har hunnit etablera sig under säden, och efter skörden får de mer ljus och tillväxer ytterligare. De mer konkurrensstarka, storvuxna arterna, t.ex. gräshakmossa *Rhytidiadelphus squarrosus*, gräsmossor *Brachythecium*-arter och hårgräsmossor *Cirriphyllum*-arter har ännu inte hunnit etablera sig, så det finns plats till de många små.

En promenad över åkrarna kring Öst-anbräck vid Hudiksvall i oktober 2009 gav ett par intressanta fynd, och visar att mycket finns kvar att upptäcka i detta bortglömda habitat och det med en minimal arbetsinsats.

Flaggmossa *Discelium nudum*, en art jag aldrig sett förr, stod i stor mängd i en försumpad åkerkant. Arten utmärker sig genom att själva skottet är närmast mikroskopiskt litet. Det är istället det trådformiga protonemat som står för huvuddelen av fotosyntesen. Kapselskaften är 1,5 – 2 cm långa och bildar små vassruggar i miniatyr. Kapseln är liten och smal, och mössan, kalypttran, hänger ofta kvar lite "på sniskan", och det hela kan liknas vid en flaggstång med vimpel. Arten är något av en norrlandsmossa (Hylander 2000), men jag känner inte till några

konkreta fynd i Hälsingland (saknas i databaser som Naturhistoriska Riksmuseets "Krypto-S" och Artportalen).

På samma lokal fanns de största bestånd jag någonsin sett av lerbålmossa *Blasia pusilla*. Arten växer också i andra fuktiga och störda biotoper, och är egentligen inte någon raritet. Den känns lätt igen på den y-formigt förgrenade bålen som saknar den kamrade struktur (försedd med små gasfyllda kammare) man finner hos t.ex. lungmossa *Marchantia*. Kvävefixerande cyanobakterier lever i kolonier i bålen och syns som mörka, knappt millimeterstora prickar. En annan unik struktur är flaskliknande behållare med groddkorn.

På exponerad blålera vid ett dike strax norr om Galgberget fanns ett stort bestånd av åkertuss *Pottia truncata* (också känd som *Tortula truncata*), en annan sällan samlad art. Den är knappt centimeterhög vilket gör att den nog ofta förbises. Sporkapseln är mycket karaktäristisk – nästan lika bred som hög och upprätt på ett relativt kort skaft. Formen påminner mig om ett snapsglas. Kapseln saknar peristom (tandkrans) och sporer sprids genom "regndroppsplask". Avsaknad av peristom är rätt

vanligt bland åkerns miniatyrmossor, men det är stor variation i öppnings- och spridningsmekanismerna.

En rad arter från åkern kunde inte omedelbart bestämmas, och kanske finns ytterligare guldkorn bland dem – i så fall skall jag be att få återkomma.

Citerad litteratur

- Hallingbäck, Tomas, Lars Hedenäs & Henrik Weibull 2006: Ny checklista för Sveriges mossor. *Svensk Bot. Tidskr.* 100:96-148.
- Hallingbäck, Tomas, Niklas Lönnell, Henrik Weibull, Lars Hedenäs och Pollyanna von Knorring. 2006: *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Sköldmossor - blåmossor*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hallingbäck, Tomas, Niklas Lönnell, Henrik Weibull, Pollyanna von Knorring, Magda Korotynska, Christopher Reisborg och Malin Birgersson. 2008: *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Kompaktmossor - kapmossor*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hylander, K. 2000: Flaggan i topp på norrländska lerjordar. *Svensk Bot. Tidskr.* 94:105-108.

Granen klarade kalhuggning sämre än myskmåran

Anders Delin

Vålsjö är en gård på baksidan av Järvsö klack i Hälsingland, vid Vålsjöns södra ände. Från gården löper en dal söderut nedom en brant, som avgränsar dalen på östra sidan. Utför branten kastar sig en bäck, som tidigare har drivit Vålsjö kvarn, men nu driver ett litet kraftverk. Bäckens rinner sedan vidare söderut i dalens botten. Västra sidan av dalen är gammal kulturmark, nu med glesa lövträd och betad av en grupp unga rödkullor.

Dalen är botaniskt intressant. Vid kvarnfallet, i fuktig storbäckig miljö, växer skuggviol *Viola selkirkii*. I betesmarken har vuxit eller växer brudsporre *Gymnadenia conopsea* och skogsklocka *Campanula cervicaria*. Nedom branten, mellan 684646 152545 och 684640 152547 = Rubin 15G9F1404, där det finns en lodyta, hittade jag den 3 aug. 1985 en rik förekomst av myskmåra *Galium triflorum* i mogen granskog *Picea abies*. Den växte bland block och sten på kraftigt sluttande bördig mark nära lodytan.

Någon gång på 1990-talet torde granskogen nedom lodytan ha kalavverkats, att döma av platsens utseende den 8 okt. 2009 då jag åter besökte den. Kring granskubbarna växer nu en ungskog av rönn *Sorbus aucuparia*, gråal *Alnus incana* och lite björk *Betula* sp. Den har redan genomgått en röjning. Marken är full av ännu inte förmultnade rester av klena stammar. Ändå är lövskogen ganska tät. Under den finns antingen en tät matta av

piprör *Calamagrostis arundinacea* eller på andra ytor hallon *Rubus idaeus* och mjölkört *Epilobium angustifolium*. Det



Myskmåra i Vålsjö 9 okt. 2009.

Foto: Anders Delin

jag kunde se den 8 okt., som skulle ha varit svårare att se på sommaren, var att det bara finns enstaka smågranar i undervegetationen. De granfrön som eventuellt har grott och de granplantor som möjligen har planterats har inte klarat sig i konkurrensen med hallon, mjölke och piprör. Ändå är det sannolikt att området någon gång i framtiden ändå kommer att återgå till granskog.

Jag sökte naturligtvis myskmåran, för att se om den fanns kvar och för att se hur frostperioderna hade påverkat dess i princip inte övervintrande blad och

stammar. Letandet blev lättare på grund av att hallonbaden hade börjat falla och att mjölkörtsplantornas blad var bruna och skruppna, samlade kring stammen. Myskmåran växte rikligt nere därunder, med långa rankor som klättrat upp och nu vilade på mer eller mindre fallna gamla hallonstammar. Den hade stora blad på grund av den mörka miljön, och rikligt med mestadels mogna mörka frön. Det fanns inga blommor kvar, men enstaka omogna gröna frön. Jag letade inte särskilt efter små nya myskmåra-plantor, men såg en sådan.

Bland piprör växte ingen myskmåra. Däremot fann jag den även intill nässlor *Urtica dioica* och flädervänderot *Valeriana sambucifolia* och andra höga örter, och på ett ställe uppe på en hylla i lodytans nedersta del. Det var ett stort bestånd av myskmåra när jag fann det 1985 och sannolikt lika stort nu. Jag såg många hundra plantor, och möjligen skulle en räkning ha visat tusentals.

Observationerna visar att myskmåran är anpassad till att växa i tät granskog, men att den lika väl klarar täta skikt av rönn, hallon och mjölke, som ganska få andra arter klarar. Granen klarar t.ex. inte denna miljö särskilt väl. Hur myskmåran levde under de första åren efter avverkningen kunde vara intressant att veta, men inga observationer gjordes då.

Skogsstyrelsen borde blygas över sin insats i samband med denna avverkning, som på grund av sin storlek torde ha varit anmälningspliktig. Tillstånd borde inte ha givits för avverkning ända fram till lodytan. Med hänsyn till det dåliga föröngningsresultatet, med nästan bara rönn, ser man nu efteråt att kalavverkning inte borde ha tillåtits. Det är sannolikt att en plockhuggning i området skulle ha givit granen större chanser att föröngra sig där. Med hänsyn till den

rödlistade arten myskmåra borde inte hela lokalen ha avverkats på en gång. Försiktighetsprincipen kräver att man i ett sådant fall säkrar överlevnaden genom att avverka bara en del, se hur arten klarar sig, och sedan eventuellt avverkar resten. Enligt rådgivningens principer har området röjts, men nyttan med detta ingrepp är inte synligt i form av nyttiga skogsplantor. Fortfarande finns nästan ingen gran och nästan bara rönn, visserligen ett mycket fint trädslag, men inte uppskattat efter förtjänst. Man kan undra vad skogsstyrelsens nästa råd blir. Bäst hade det varit att inte röra skogen alls. Fortfarande är i Gävleborgs län bara en tiondel uppnådd av det mål som gäller i fråga om skog undantagen från avverkning. Detta skulle ha kunnat bli en värdefull nyckelbiotop.

Lyckligtvis är dock naturen klokare än människan. Myskmåran har inte levt förgäves under de årtusenden som den har funnits på plats. Den är tydligen utvecklad till att klara av alla faser i en granskogs liv, och kanske även en lövskogs. Varför den då inte är vanlig är svårare att förklara. Arten finns i Hälsingland framför allt nedom bergbranter eller i andra blockiga sluttande partier. I Gästrikland finns den också på planare, fuktig, kallpåverkad mark. I bägge dessa miljöer finns mulljord, som myskmåran nog föredrar eller kanske kräver. Den undviker på denna lokal pipröret. Konkurens är en viktig faktor som bestämmer var en art kan växa, och konkurrens finns på olika nivåer – i mosstäcket, bland låga örter ris och gräs, och bland buskar och träd. För myskmårans del är det i alla fall tydligt att kalavverkning och konkurrens från rönn och hallon inte är farlig, medan däremot piprör är en starkare konkurrent.

Kärlväxtfynd i Gästrikland 2009

Birgitta Hellström

Socknar

Gä = Gävle

Sa = Sandviken eg. Högbo sn

Va = Valbo

Ha = Hamrånge

He = Hedesunda

Hi = Hille

Jä = Järbo

Oc = Ockelbo

Ov = Ovanåsjö

To = Torsåker

Rapportörer

AKJ = Ann-Kristin Jäderström

BHE = Birgitta Hellström

ESU = Erik Sundström

EVA = Eva Hedström

GBA = Gunnar Bakken

GHE = Gunni Hedkvist

GOD = Göran Odelvik

IGA = Inga-Greta Andersson

OLE = Ove Lennström

PST = Peter Ståhl

ÅKM = Åke Malmqvist

Backskafting – *Brachypodium pinnatum*

Va, Grinduga NV ca 900-1000 m, vägkant, återfynd av äldre herbariefynd, 315 blommande strån minst på 16 m och 313 blommande strån minst på 14 m, bestånden stod ca 200 m ifrån varandra, BHE, ÅKM.

Blekbalsamin - *Impatiens parviflora*

Ha, Oslättfors kyrka SO, S om kyrkläng-

an, vid en av Testeboåns fårar genom Oslättfors, massvis, BHE.

Fjällgröe – *Poa alpina*

Oc, Jädraås stn NV, > 100 ”tuvor”, PST. He, Björsta broar, vändplan mot E4, PST.

Fjälltimotej – *Phleum alpinum*

Oc, Norra Trätåsen, GOD, BHE, m.fl.

Humle – *Humulus lupulus*

Ov, Storstvik NO 1,5 km, Övermyra, hanplanta, intressant fynd, hanplantor är ovanliga, få dokumenterade fynd, på mossbelupen stenmur mellan bilväg och ohävdad gräsmark, GHE.

Höstlåsbräken – *Botrychium multifidum*

Va, Bovik SO 1,45 km, skogsväggkant och vändplan, 8 fert. 13 veg. För 7 år sedan sågs 3 ex fert., (ingen genomgång av hela vägsträckan då) BHE, EVA, IGA. He, Flatsjön, Gatberget, kontroll, 48 ex, PST, AKJ; Flaten, Långsjön NV 350 m, längs skogsvägen, 115 ex!, lokalen sönderkörd någon vecka senare, PST, AKJ; Lisselsjön SO, 21 ex, lokalen sönderkörd någon vecka senare, PST, AKJ.

Jätterams – *Polygonatum multiflorum x odoratum*

Gä, Testeboåns delta, NR, lövskog, 6 blommande ex, OLE.

Klapperstarr – *Carex glareosa*

Hi, Iggön, Hälludden, sparsamt, PST;
Skommaren, PST.

Knottblomster – *Microstylis monophyllos*

Va, Orarna, Kalkstensviken, kalkfukt-
äng, återfynd 10 ex, senast sedd 1984 (2
ex), PST.

Kärrknipprot – *Epipactis palustris*

Gä, Engesbergs camping, strandäng, PST.

Mellansporre – *Linaria repens x vulgaris*

Jä, Järbo stn, tredje fyndet i Gästrikland,
GHE.

Nordlåsbräken – *Botrychium multifidum*

Hi, Iggön, Stenviken, kontroll, 2 ex, PST.
Ha, Gåsholma, Estudden, kontroll, ca 17
ex, PST; Gåsholmen i Gåsholma NR, ca
5 ex, PST.

Nässelsnärja – *Cuscuta europaea*

Ha, Synskär, PST.

Nästrot – *Neottia nidus-avis*

Ha, Gåsholma, Svartstensudden, nära
reservatsgränsen, PST.

Plattsäv – *Blymus compressus*

Hi, Oslättfors, badplatsen, PST.

Rosendunört – *Epilobium hirsutum*

Gä, Engesbergs camping, strandäng,
PST, GOD m.fl.

Rutlåsbräken – *Botrychium matricariifolium*

Ha, Gåsholmen, i Gåsholma NR, 1 ex, PST.
Jä, Järbo, Kulgatan 38, 2 ex, Lotta o An-
ders Delin.

Ryl – *Chimaphila umbellata*

Sa, Hedåsen, i en fångstgrop, 100 st
plantor, upptäcktes 2008 och besöktes
även 2009, Håkan Jansson.

Råttsvans – *Myosurus minimus*

Ov, Ovanjö kyrka, i dikesren nedanför
kyrkogårdsmur, ESU.

Rödtoppa – *Odontites vulgaris*

Va, Gävle, Hagaströms idrottsplats, på
gräsmatta, AKJ.

Skogsklocka – *Campanula cervicaria*

Va, Kessmansbo, 6 ex i dikeskant, Anna-
Stina o Kjell Wallin; Mårtsbovägen, 1
ex, Anna-Stina o Kjell Wallin; Långbro,
timmerrännans västra sida, nyfynd del-
lokal, 15 blommande ex., BHE, EVA;
Kubbobäcken, 1 ex, PST.

He, Kågbo, hyggesvägkant, 1 ex, Anna-
Stina o Kjell Wallin; Söderfors/Kågbo,
vägkant, 3 ex, Anna-Stina o Kjell Wal-
lin; Källbäcken V, 18 ex, PST; Slätfallet
NO, 1 ex PST.

Småborre – *Agrimonia eupatoria*

Va, Kessmansbovägen 14, i ett hörn av
trädgården med vilda växter som ej slås,
BHE: Grinduga V 350-400 m, samman-
lagt 47 ex blommande, vägkant, BHE,
ÅKM.

Spikklubba – *Datura stramonium*

Gä, Gävle, Nynäs, fd GDJ:s grusgrop,
en jättestor planta, GBA.

Spjutskråp – *Petasites spurius*

Hi, Gävle, Sättra 1 km N, jättestor kulle,
uppsamlingsplats för överblivit jord-
och grusmaterial, spjutskråp spridd över
hela kullen, Birgit Hillman, AKJ, m.fl.

Strandvänderot – *Valeriana officinalis*

Va, Orarna, Kalkstensviken, kärr/strand-
äng, PST.

Topplåsbräken – *Botrychium lanceo-
latum*

He, Flatsjön, Gatberget, kontroll, 28 ex,
PST, AKJ: Lisselsjön SSO, skogsväg, 1
ex PST, AKJ.

Åsstarr – *Carex pallens*

To, Högståsens sydsluttning och branter
flerstädes och rikligt, återfynd av Barbro
Risbergs upptäckta lokal, Kulleberget
bl.a. längs vägen till slalombacken, PST.



Spikklubba. Foto: Gunnar Bakken

Svampvecka i Gästrikland

29 aug. – 5 sept. 2010

Erik Sundström

Sveriges Mykologiska Förening brukar i samarbete med lokala föreningar arrangera svampveckor där man inventerar svamparna i något landskap. Turen har nu kommit till Gästrikland, och tillsammans med GÄBS och PRO folkhögskola planeras nu en inventering 29 aug. – 5 sept. 2010 med logi och arbetslokaler vid Gysinge herrgård. Gästrikland är speciellt intressant då här går "Limes Norrlandicus" som är nordgräns för vissa arter, sydgräns för andra. Intressanta är också de stråk av urkalk, järnmalm och sandsten som bryter genom urbergsområdena och påverkar biotoperna, liksom mindre områden med diabas och mangan- eller kopparmalm.

Dagarna används till inventeringar i grupp eller enskilt, eftermiddagar och kvällar till artbestämning, mikroskopering, diskussion, utländska kontakter och föredrag.

Planeringen sker genom GÄBS-medlemmarna Erik Sundström 026-25 02 91, 072-210 36 39, Ove Lennström 026-62 34 75, 070-349 09 28 eller 026-29 09 28 och Åke Malmqvist 026-62 20 02. Vi hoppas att du som känner till lämpliga områden kan tipsa oss om sådana. Inte bara marksvampar är av intresse utan även svampar på levande och död ved, och brandfält. Vi hoppas också att fler GÄBS-medlemmar vill ställa upp som lokala guider till de många intressanta biotoperna. Hör av dig i så fall till någon av oss.

Direkt efter svampveckan arrangeras 14th International Fungi & Fibre Symposium av Svampkonsulenternas Riksförbund, info. genom Monica Svensson 073-539 16 31, 070-373 16 31.

På Koeltz hittar du botanisk litteratur

Anders Delin

Koeltz är en tysk bokhandel med världsomspännande kontakter och handel med nya och gamla böcker. Du hittar svenska böcker där lika väl som kinesiska, av alla slag, från morfologi via fysiologi,

ekologi, floristik till bestämningslitteratur, förteckningar och naturvård. Man handlar även med zoologisk litteratur.

Gå in på: www.koeltz.com

Torsåkersfloran – gamla och nya nyheter

Barbro Risberg

Gamla fynd

Genom min vän Nalla Wickström har jag fått möjlighet att ta del av tre herbarier, som innehåller växter insamlade av tre bröder på gården Jöns-Ols i Wij, Torsåker, mellan åren 1912 och 1920. Bröderna var Albin, född 1898, Erik, född 1905 och Gösta Olsson, född 1908. Gården var deras föräldrahem, som Erik så småningom kom att ta över. Deras herbarier kom till i samband med studierna vid läroverket i Gävle. Alla bröderna har lagt ner stor möda på den estetiska utformningen av herbariearken. Det är en ren njutning att se de fint monterade växterna, ofta flera ex. på samma ark och de med stålpena och bläck sirligt skrivna etiketterna. När det gäller fyndplatser nämns olika orter i Gästrikland t.ex. Storvik och Gävle. Det finns t.ex. majviva *Primula farinosa* från Limön, desmeknopp *Adoxa moschatellina* från Gävle och rast (fårtunga) *Anchusa arvensis* från Hagaström. Att flera fyndorter nämns gör att jag bedömer att lokalangivelserna är trovärdiga, så att de arter som är insamlade i Torsåker verkligen kommer därifrån. Herbarierna kommer att överlämnas till Naturhistoriska Riksmuseets samlingar. Jag har varit i kontakt med Thomas Karlsson där och han säger att de gärna tar emot material från Gästriklands inland. Jag har registrerat all text som finns på arkens etiketter.

I Albins herbarium finns bl.a.

Slån *Prunus spinosa*, Torsåker, 5 maj 1913
Rödarv (rödmire) *Anagallis arvensis*, 15 juli 1913

Backtimjan *Thymus serpyllum* ssp. *serpyllum*, 30 juli 1913

Springkorn *Impatiens noli-tangere*, Torsåker, 30 juli 1913

Åkerbär *Rubus arcticus*, Torsåker, 20 maj 1915

Åkerkulla *Anthemis arvensis*, 20 juni 1915

I Eriks herbarium finns bl.a.

Nässelklocka *Campanula trachelium*, Torsåker, 30 juni 1919

Hönsbär *Cornus suecica*, Torsåker, 1 juli 1919

I Göstas herbarium finns ett fint exemplar av

Fältstälört (fältgentiana) *Gentianella campestris*, 26 juni 1920 där den blå färgen fortfarande är intakt.

Slån har jag enbart sett odlad och nässelklocka vid ett enda tillfälle, då som ruderväxt vid Hofors station. Backtimjan är mycket ovanlig. Åkerkulla rapporterades av Arnell från Torsåker 1897 och återfanns av mig i september 2007. Numera får den betraktas som ytterst tillfällig.

Lokalen för åkerbär minns Nalla. Den fanns kvar så sent som för några år sen vid en liten våtmark, Värnan, på Wij

bys marker. Våtmarken har dränerats för att användas för odling som senare övergivits. För mig låter det som en typisk växtplats för åkerbär. Tidigare gav arten också bär på den här lokalen.

Springkorn, hönsbär och rödmire är nya arter för Torsåkersfloran.

Nya fynd

Om vi tar ett hopp långt fram i tiden till 2008 dröjde det bara några dagar efter det att Torsåkersfloran kommit ut från trycket tills att vi fann taggbräken *Poly-stichum lonchitis* vid Göskegruvan. Det har jag redogjort för närmare i VÅX nr 3, 2008.

Den försommaren fick jag en dag i början av juni ett telefonsamtal från Ulla Eklöf i Hofors. Hon hade hittat löktrav *Alliaria petiolata* på en jordhög alldeles i närheten av sin bostad på Bönhusberget. Besök på platsen styrkte Ullas artbestämning.

Det som är mest sannolikt att finna är inkomlingar som fått hjälp av människan för att hitta hit. Några sådana blev det också sommaren 2008. Vid vår fågelmatning, där ett och annat dykt upp genom åren kom den här sommaren lönnmålla *Chenopodium hybridum*. Den grodde tillsammans med bl.a. malört-sambrosia *Ambrosia artemisiifolia* på bar jord, där det matats med solrosfrö under vintern.

Hos Nalla Wickström i Wij kom ett riktigt praktexemplar av rödmålla *Chenopodium rubrum* i en blomlåda under sensommaren.

Den sommaren fann också Gunni Hedkvist granbräken *Dryopteris cristata*, vid Stordalen nära sjön Hyen norr

om Hofors. Den hade jag aldrig sett i trakten och det var inte förrän i slutet av maj 2009 som jag gjorde ett första besök på platsen. Då var plantorna på väg upp och alla hade inte vecklat ut sina blad. Det fanns ett tjugotal plantor, dels i kanten av vattenfyllda hjulspår vid en skoterled, dels vid stranden av en liten bäck. För mig var det mycket trevligt att få bekanta mig med en art som jag dittills sett minimalt av och aldrig i min hemsocken.

Sommaren 2009 blev mycket regnig och tyvärr begränsade det botaniserandet i hemmamarkerna. Det gjorde också vår resa norrut under drygt två veckor i bästa säsongen. När jag kom hem hade jag ett meddelande på telefonsvararen från Sören Joelsson i Bagghyttan. Jag tog kontakt med honom och han undrade om jag kände till mossrosen *Rosa centifolia 'muscosa'*. Jag besökte Sören i hans och Essys fantastiska trädgård i Bagghyttan i början av juli. Den skulle vara värd en egen skildring, men rosensnåret som var huvudsyftet med besöket, stod utanför tomten och var just i sin bästa blomning. Där har det förmodligen stått länge och det är knappast troligt att det planterats på platsen, möjligen har det spirat från utkast. Sören känner inte till dess historia, utan det fanns här när han övertog huset. Mossrosor anses ha uppkommit genom en mutation där blomstjälkar och foderblad täcks av förgrenade glandelhår och på det sättet ser de mossbevuxna ut. De är först omnämnda från England 1724.

Så fort vi var hemkomna fortsatte studierna av brandfältet. Där tillkom i juli rotfibbla *Hypochoeris radicata*, som jag berättat om i VÅX nr 3, 2009.



Höstlåsbräken i sin miljö. Foto: Barbro Risberg



Grönbräken. Foto: Barbro Risberg

Den långa milda hösten var orsak till många strövtåg i markerna inte minst i skogsmiljö. I nästa nummer av VÄX ska jag berätta om vad jag sett och upplevt där. Ett undantag gör jag, nämligen fyndet av höstlåsbräken *Botrychium multifidum*. Peter Ståhl berättade för mig om flera fynd av arten i Hedesundatrakten. Det medförde att jag vid vandringar på t.ex. skogsbilvägar ständigt hade den som sökbild. Den 15 november blev det napp. Vi promenerade på en gammal väg norr om byn Kalvsnäs, inte långt från Hosjön, i riktning mot Stjärnsundsvägen. Det ösregnade och var mycket grått väder, men det halvvissna sporaxet

som först drog till sig blicken hade två stora, friskt gröna blad vid basen.

Lördagen därpå inträffade ett mindre mirakel med en underbart solig dag denna regnrika november. Vi var tillbaka för att fotografera och upptäckte då längs en sträcka på 40 m ytterligare 6 ex. av arten i form av blad utan synliga sporax.

Även om jag inte sett höstlåsbräken i socknen är den inte ny för Torsåkersfloran. Det finns ett äldre fynd gjort av K. Edvall. Det saknar både tids- och närmare lägesangivelse. Det registrerades när Gunnar Nilsson gick igenom de offentliga herbarierna för GÄBS räkning.

Nyttillskott till Torsåkersfloran (även den för mig nya höstlåsbräken), summering:

Art	Vetenskapligt namn	Fynddatum	x-koordinat	y-koordinat
springkorn	<i>Impatiens nolitangere</i>	30 juli 1913		
hönsbär	<i>Cornus suecica</i>	1 juli 1919		
rödmire	<i>Anagallis arvensis</i>	15 juli 1913		
taggbräken	<i>Polystichum lonchitis</i>	18 maj 2008	6710713	1530127
lökrav	<i>Alliaria petiolata</i>	3 juni 2008	6714946	1525716
granbräken	<i>Dryopteris cristata</i>	19 augusti 2008	6720487	1524384
lönnmålla	<i>Chenopodium hybridum</i>	31 augusti 2008	6712633	1527304
rödmålla	<i>Chenopodium rubrum</i>	25 september 2008	6713519	1537104
mossros	<i>Rosa centifolia muscosa</i>	3 juli 2009	6699233	1535843
rotfibbla	<i>Hypochoeris radicata</i>	16 juli 2009	6717349	1522721
höstlåsbräken	<i>Botrychium multifidum</i>	15 november 2009	6707102	1527840



Mossros, knopp och stjälk. Foto: Barbro Risberg



Mossros, knopp och stjälk. Foto: Barbro Risberg

Rapport angående resan till Jämtland 1813

Carl Johan Hartman

Carl Johan Hartman reste 1813 till Åreskutan och rapporterade till sin uppdragsgivare Kungl. Svenska Vetenskapsakademien i dess handlingar 1814, sid. 57 – 115 under rubriken ”Beskrifning på Åreskutfjället i Jämtland”. Det är högst troligt att nedanstående manus beskriver en del av den resa han då gjorde.

Det är ett handskrivet manus, ej undertecknat, rättat men troligen ej publicerat, förvarat i handskriftssamlingen på Uppsala universitetsbibliotek, kapsel D 120b, inläst på diktafon och utskrivet av Anders Delin.

Stavningen följer inte originalet utan är moderniserad. AD:s kommentarer står mellan fyrkantparenteser.

”Då jag genom Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens omsorg för fäderneslandets noggrannare undersökning och vetenskapernas förkovran såg mig iståndsatt att genom ett betydligt penningbidrag företaga en resa åt Jämtland och dess fjälltrakter för att göra närmare bekantskap med detta lands fysik och naturalhistoria, ansåg jag nyttigt och angeläget att företaga uppresan till detta land genom Hälsinglands västra del, en väg vilken ehuru högst besvärlig, dock såsom av någon naturalhistoricus observerad, borde giva flera anledningar till nya anmärkningar i växtgeografien. Även hoppades jag under denna restur få komplettera de källobservationer, som dr. Wahlenberg med så mycken outhärdlighet och framgång verkställt längs efter kustvägen [Wahlenberg mätte temperaturen i källor].

Jag företog min resa i början av juni månad, svagt utrustad med instrumenter, en brist som jag sedan under loppet av min resa många gånger med verklig smärta beklagade. Ankommen till Gävle, där jag borde skilja mig från kusten för att rikta min kosa mot NV hörnet av Gästrikland, där västra Hälsingvägen vidtager, besökte jag havskusten och ett ställe där jag de sist förflutna åren såsom nyläring i botaniska yrken ägde mitt lilla Skåne, jag menar Skeppsbron, som består av en cirka 2000 alnar lång landtunga, vilken sträcker sig längs efter ån rakt ut i den nästan cirkelrunda fjärden. Denna landtunga är ett xxx-konstens [svårläst] verk och har under slutet av 1700-talet uppkommit genom pålning och fyllning av den gytta, vilken årligen i mängd uppgräves av den förträffliga baggarinrättningen [jag gissar att detta är ett mudderverk], vilken denna stad äger att tacka för sin förträffliga hamn, och älvens segelbarhet ända till medelpunkten av den vackra staden.

Denna s.k. brobänk är utan alla byggnader, planterad med dubbla alléer och utgör stadens skönaste promenad. En dylik brobänk är påbegynt längs efter andra eller södra sidan av älven och är redan arbetad till över 1000 alnar. Dessa bäge brobänkar, som de allmänt kallas av stadens innevånare, tjänar till skeppsbros, och här ur- och ilastas årligen över trettio laster ballast, till större delen förd från England. I denna sand hemföras, gro och fortplanta sig en mängd sydlandska växter, vilka göra stället intres-

sant för naturalisten.

Där har jag funnit vilda: *Phalaris canariensis*, *Alopecurus agrestis*, *Phleum arenarius*, *Sherardia*, *Beta* xxx, *Rumex maritimus*, *Potentilla* xxxxxx, *Reseda lutea* och *luteola*, vilka båda ge frö och fortplanta sig, *Cochlearia*, *Coronopus*, *Sisymbrium irio*, 4 species *Sinapis*, *Sis. nast.*, *Malvae*, *Trifol.*, *Mel. Alb.* och *lut.*, i yttersta mängd, *Spartium scop.* som ej blommor, en *Hedysarum* d:o, *Erigeron canadense* m.fl. och denna gång fagnade den mig med *Cochlearia anglica* och en *Heliophila* [?], som har i flera år fortplantat sig i myckenhet härstädes, och varav jag flere gånger hämtat mogna frön. Är en välluktande och en av de skönaste Cruciformae [svårläst ord].

Denne stad är långt ifrån att vara fattig på goda kallkällor, bättre försedd med sådane än största delen av de övriga städerna, vilket jag framdeles v.d. i en egen avhandling om källronen [=källorna] under resan skall hava äran att visa.

Vägen upp emot Hälsingland är en av de obehagligare man kan föreställa sig, å ömse sidor omgiven av magra och halvförstörda tallskogar [*Pinus sylvestris*], vilka tillräckligt vittna om norrlänningens sätt att hushålla med angel. [svårläst ord] alster, vilka här förstöras utan att någon ersättning vinnes för landet i motsvarande culture [här avses nog att skog avverkas men inga ansträngningar görs för återbeskogning]. Svedjning är ännu i denna provins [förf. menar Gästrikland] okänd, men knappt avancerar man inom Hälsinglands gräns, förrän man på ömse sidor om vägen får se i slutningarna hela skogsparker omstörtade, stundom ännu rykande, stundom betäckte med en gles

och kort råg [*Secale* sp.] omkring stubbarne, stundom överväxte med en ung och tät björkskog [*Betula*], vilken merendels intager den avsvedjade furens ställe.

Märkvärdig har alltid förekommit mig denna sista omständighet. Varifrån kommer den betydliga mängd av även mindre transportabla frön av åtskilliga växter, t.ex. smultron [*Fragaria vesca*] och björk, vilka genast efter en svedjas igenläggande intaga det avsvedjade landet? Ofta ses ingen björk, ingen smult-ronväxt eller åkerbärsstånd [*Rubus*



Åkerbär. Foto: Anders Delin

arcticus] på hela milers [svårläst] nära, förrän de kraftigt visa sig i myckenhet efter en sådan avredning. Den i landet allmänna tanken är, att fröna redan kanske i sekler legat förborgade i jorden och väntat på en ny uppståndelse.

Svedjelanden visa sig mest i medlet [mellersta] och norra delen av Hälsingland och upphöra så snart man överstigit Jämtlands gräns. En förmån, varpå man

vid svedjningen har mycket avseende, är veden, som härigenom erhålles, och denne vinst, jämte årsgrödan, är mer än tillräckliga att skingra åtanken på den brist, som i framtiden måste yppas, och som t.o.m. redan blivit förmärkt, på grövre byggnadsvirke. En del av desse svedjade trakter vore ganska tjänliga till vidare cultivering, men så länge detta lätta och säkra sätt att få spannmålsbehovet på skogens bekostnad avhjälp är att tillgå, lär hälsingen aldrig använda sina krafter på åkerbruk i stort.

Norra delen av Gästrikland består till större delen av djupa myror och högst vilda granskogar, vilka knappt lämna något hopp om framtida odling. Hälsingland däremot lovar att bliva en av landets vackrare provinser, det felas blott eftersyn och uppmuntran.

Ängarne, som omkring Gävle och i södra Gästrikland lysa av mångfaldiga blomster, bliva under resan mot norden mer och mer fattiga på blomster, egentliga gramina [gräs] bliva snart nästan deras enda prydnad, om man undantager *Ranunculi*, *Geranium sylvaticum* och *Viola tricolor*, som i förunderlig mängd färgar alla ängar och åkerrenar. Dessa växter, vilka utgöra en betydlig del av Hälsingens hö, funnos här och där hava lämnat rum åt timotejgräset [*Phleum pratense*], som nyligen begynt odlas.

Ladorne i denna del av Hälsingland hava det egna i sitt byggnadssätt, att de bliva vidare uppåt, vilket ger dem ett ovanligt utseende. Dessutom äro vägarne så glest sammantimrade, att flat-handen kan instickas mellan stockarne. Desse båda egenskaper skulle dels bidra att minska höets starka hoppackning, dels lämna den friska luften fritt spel till höets torkning i ett land där sommaren gärna vill vara fuktig. Denna plägsed sy-

nes inskränkt inom Hälsinglands gräns. I Jämtland upphör den alldeles.

Ängarne i Hälsingland äro oaktat sin fattighet på praktväxter likväl ganska bördiga, helst mot de norra socknarne, Järvsö, Färila och Hogdal, där gräsväxten är vacker. Inom Jämtlands gräns avtager deras godhet åter, och visa de sig till och med omkring Storsjön mindre frodiga. Orsaken därtill torde böra sökas i jämtlänningens sätt att sköta sin ängsjord. I detta land ser man ej dessa jämna, ordentligt avhägnade, och med omsorg skötta ängar, som i södra provinserne så mycket intaga ögat och rikta bonden [göra bonden rik].

Jämtlands ängar eller s.k. lejder, äro vidsträckta skogslundar, merendels betäckte med spridda björkar, mellan vilka ett glest vackert gräs kan bärgas. Dessa ängar undfå sällan annan skötsel än risets bortträfsande, vilket årligen vårtid företages. På sådane oftast torre lejder omkring Storsjön, ifrån Bergs socken ända till Åreskutans fot å Undersviks pastorat, är den sköna *Orcis nigra* allmän och ömnig. Vad som i Jämtland skall ersätta söderns rika och välskötta ängar, är den ofta vidlyftiga myrslätt, som tillhör varje hemman. Dessa slåttermysror äro i dessa fjälltrakter högst allmänna och tillräckliga för vinterfodret, men den olägenheten, att de dels äro ofta mycket avlägsne, dels giva mycket sparsamt foder, gör det nödvändigt att högst tidigt börja slåttern, för att fortsätta den ända till vinterns annalkande, eller vanligen från medlet av Juli till Michaeli, av vilken tid blott ett par dagar användas på skörden och därpå följande arbeten. Om man vid detta påminner sig landets folkfattighet, inser man lätt vilket mödosamt och bekymmersfullt liv är jämtlänningens lott.

Då man avancerar nära under fjällen, upphöra alla lejder, och dess fattiga nybyggare har intet annat foder än vad han med otrolig möda samlar i de djupa myrorna. Detta hö uppföres som vanligt är uti koniska stackar, som ofta ligga ett par mil från bondens hemvist. Lador brukas väl även, men äro ej alltid tjänliga där slåtterställena äro mycket spridda och ej tillåta under bärgningen lång transport. I fjälltrakterna utgöra fjälltoltan och *Aconitum lycoctonum* en betydlig andel av höet, den förra lika begärlig för kreaturen, i synnerhet hästar, som den senare är osmaklig, ehuru den väl torkad ätes av kor.

I landets jämnare delar äro på lejderne *Geranium sylvaticum*, *Carum*, *Poa alpina* och *Phleum alpinum* de allmännaste foderväxterna. Odlade grässlåg äro här alldeles obekanta. Jag har till och med själv erfarit, att hästar, som blivit nedförda från Jämtland, förakta timotejhöet såsom strävt och torrt i jämförelse med landets spakare produkter.

Ingen sed är i Jämtland allmännare än kreaturens flyttande till fjällen, och deras vallning därstädes över sommaren. Ifrån Frösön föras de till Offerdalsfjällen hela nio mil, från Ovik och xxxxxx [svårläst] pastorat till Oviksfjällen tre à fyra mil, och från avlägsnare ställen i proportion längre väg. En sydlänning finner denna sed besynnerlig och nästan otrolig. Han ser kokreaturen väl försörjde sommaren över i en 8 – 12 tunnlands mager beteshage, en sak som för jämten skulle synas ännu otroligare, då han lärt sig att nästan dagligen byta betesplats. Orsaken varför jämtlänningen anser dessa färder såsom nödvändiga ligger i hans princip att kreaturen ej böra beta över tre à fyra dagar på samma ställe. Skulle han följa denna sats vid sitt hemman, skulle däromkring

myrorna dels knappt vara tillräckliga, dels skulle ägaren gå miste om det vinterfoder, som han där måste hämta. Den tillfälliga följden av detta fjällvistande är det ypperliga smör och den i södra Sverige alldeles okända förträffliga ost och mesost, som i fäbodarne tillverkas, vartill det goda betet i de högre fjällens frodiga dalar orsakar.

Getaveln, som i Jämtland är långt driven, gör denna vandring till fjällen även nödvändig, emedan den med dessa kreatur oskiljaktiga olägenheten av ohägen i de små åkrarne därigenom undvikes. I dessa fjällbygder är en sed mycket övlig [vanlig], vilken jag ej kan underlåta att här vidröra såsom nästan alldeles obekant för södra Sverige. Man brukar allmänt i norra och västra delarna av Jämtland att mjölka fåren, vilka utgöra omkring två fjärdedelar av hjorden. Deras mjölk blandas med getens och användes i förening med den till ost, som tävlar med den holländska i styrka och smak. Fåret börjar mjölkas några veckor efter lammningen, det vill säga vid första vårbetet, och mjölkas sedan dagligen till Michaeli, då de åter insläppas. Kvantiteten blir väl ej stor varje gång, men genom antalet blir dock vinsten anseelig. Försök gjorda i Norge i ett förmöget prästhus hava visat, att mjölkade får på intet sätt givit de omjölkade efter i ullens rikhet och godhet.

I de södra provinserna, där fåraveln begynner bliva mer och mer vidsträckt, skulle det löna mödan att närmare undersöka och använda denna uppgift.”

Peter Ståhl,

personen bakom mycket mer än Gästriklands flora

Anders Delin och Birgitta Hellström



Peter Ståhl. Foto: Anders Delin

Observationsförmåga, nyfikenhet, driften att se efter vad som finns bakom den närmaste horisonten, upptäckarglädje, beredskap inför det oväntade, beredskap att hoppa på de svåra uppgifterna. Ut hållighet. Dessa egenskaper är vad denna intervju visar sig handla om.

När Peter arbetade med ett av sina första inventeringsuppdrag, i Ångermanland, bodde han i en liten stuga i en backe ovan en gård vid Höga kusten och cyklade omkring på en lånad cykel. Vid stugan fanns ett dass. I mörkret, på insidan av dess vägg, avbildades det bergiga landskapet upp och ned. Det fanns nämligen ett litet hål i väggen ut mot utsikten, och bilden kom in som i en camera obscura. En överraskande upplevelse som inte så många har varit med om – men alldeles sann.

Det är kanske en symbolisk bild av hur upptäckter görs och klarhet bringas över en förvirrande mångfald. Man måste ha sinnen att uppfatta omvärlden med och vara på plats när det händer. Och man måste ha förmågan att tolka oväntade och till och med orimliga upplevelser.

Den följande berättelsen grundar sig huvudsakligen på en intervju i december 2009.

Peter har till största delen byggt upp sina kunskaper och erfarenhet i botanik på egen hand. Visserligen har han en mor som är växtintresserad och som hade samlat växter när hon var ung. Peter studerade också biologi och floristik på Umeå universitet, men bakgrunden är brokigare än så och orsaken till att han valde att ägna sig just åt växterna är nog att han småningom insåg att han hade en särskild talang för dessa livsformer.

Peter gick i skola i Sandviken och bodde i närheten av Storsjön. Naturintresset fanns sen barnsben. Först fåglar, sedan insekter. Han födde bl.a. upp fjärilslarver och fick ut färdiga fjärilar. Makaonfjärilslarver var inte svåra att hitta på kärrsiljan längs stränderna, och de utvecklades med den föda Peter gav dem, övervintrade ute eller i källaren, och kläcktes. Svårare var de arter som övervintrade som larver.

Floristikkursen i Umeå lärde ut 300 arter. På väg ut på fältkursen vid norska atlantkursen köpte han Johannes Lids

nya flora och gav sig i kast med egna studier av den svenska floran.

Genom en morbror som arbetade på Länsstyrelsen i Härnösand fick han tips om ett inventeringsarbete som skulle göras i Faxälvens delta i Helgumsjön, med anledning av planer på att dämma sjön för elproduktion. Peter fick jobbet, hyrde en liten stuga hos en familj där och trotsade myggen ute i deltat. Även hösnuva gav honom stora bekymmer på morgnarna. Möjligen var det ängskavle som var boven. Han uppfattade sig som nybörjare med floran i hand, hade visserligen Jan Lundqvist som handledare, men lärde sig mest på egen hand de arter som fanns. Gröe *Poa* och ven *Agrostis* upplevde han som svåra. Något enklare var glesgröe *Glyceria lithuanica*, en av de finaste arter han fann där. Det blev en rapport och ingång till ytterligare inventeringsuppdrag.

Under en kortare tid läste Peter sedan evertebratzoologi vid Lunds universitet, men den följande sommaren var han ute på sitt nästa större inventeringsuppdrag, även detta för Länsstyrelsen i Väster-norrlands län. Det gällde Östra Nora vid Ångermanlandskusten. Sin bas hade han i en stuga i en sluttning ovanför en bondgård med mjölkkor. Ovanför stugan fanns en väldig bergbrant med bl.a. klynnetåg *Juncus trifidus* och blågröe *Poa glauca*. Det var också här som das-set fanns, som genom sitt hål i väggen avbildade utsikten över traktens berg och dalar. Peter nötte ut ett nav på den lånade cykeln under sina många turer i den backiga terrängen. Trakten var botaniskt rik. Han upplevde det som en riktig dröminventering. Jan Mascher som då arbetade på Ångermanlands

flora blev den botaniska referensen. Det blev många intressanta och uppseende-väckande fynd, däribland två nya taxa för landskapet, kal tallört *Monotropa hypopitys* ssp. *hypophegea* och småfingerört *Potentilla tabernaemontani*. Till de rika fynden bidrog att det fanns en basisk bergart i trakten, olivindiabas. Även norna *Calypso bulbosa*, skogsfru *Epipogium aphyllum*, skogsknipprot *Epipactis helleborine* och skuggviol *Viola selkirkii* gynnades säkert av den jordmån som därigenom hade bildats.

Märkligare fynd, eller fynd som han behövde få hjälp med att artbestämma, sände han till Jan Mascher. Han var alltid hjälpsam, men som röntgenläkare på ett litet sjukhus och med mycket jourarbete var han inte så tillgänglig. Trots att svaren ibland kunde dröja kom det alltid utförliga uppgifter per brev om fyndens särart.

Efter studierna i Lund sökte P. arbete och fick jobb på herbariet – med att sortera ark med rostsvampar. Det var inte så roligt, men där fanns också Thomas Karlsson, då redaktör för Svensk Botanisk Tidskrift. I samtalet med honom kom idén upp att göra ett temanummer om Ångermanland. Det blev häfte 4 år 1977, som bl.a. tog upp Peters fynd i ”Vegetation och flora i östra Nora, Ångermanland” på sid. 363 – 382.

I Västerås arbetade sedan P. med vattenprover i ett halvt år, men sökte sig hemåt och fick år 1987 jobb på Länsstyrelsen i Gävle, där det då bara fanns två biologer, Lars Bonde och Jonas Lundin. År 1979 blev länsstyrelserna uppmanade att under ledning av Naturvårdsverket göra en urskogsinventering. Det tyckte Peter lät spännande, och lyckades få uppdraget.

Det var väl ingen som trodde att det fanns några urskogsrester kvar och många tyckte att inventeringen skulle ha gjorts för 30 år sedan. Dessutom fanns en stor osäkerhet om var pengarna skulle tas för inköp av skogarna. Inventeringen började med en enkät till bolagen, till orienterare och ornitologer etc. Svaren innehöll en väldig blandning av objekt och det mesta var nitlotter. Peter nämner exempel på bra hjälp från dåvarande planläggaren på Iggesund (nu MoDo) Rune Lööv, som gjorde ett datauttag på skogar äldre än 120 år, varvid ett av länets finaste naturskogsområden, Stensjöområdet i Bjuråker, ramlade ut. Även från Orsa besparingsskog hjälpte man till med bra tips, bl.a. Korpmäki. Flera områden hittade Peter genom att köra runt på skogsvägarna och kikarspana på bergens skogssilhuetter. Så upptäcktes bl.a. Hagåsen, som innehåller en riktig urskogskärna. Som regel var bolagsrepresentanterna positiva vid kontakterna med P. En särskilt välvillig person var Hans Lundberg på Korsnäs, som hade ett eget ornitologiskt intresse. Skogsfolket verkade tycka att det var bra att det fanns motkrafter.

Från denna tid minns Birgitta H. att Peter ledde en kurs i ekologisk botanik med en exkursion till Ensjölokarna och Brassberget i Ramsjö. Den senare är en lövbränna från 1888, ett av de urskogsobjekt som P. hade inventerat. När alla kom tillbaka till bilarna upptäckte han att han hade glömt luppen kvar långt bort i skogen, sprang iväg och kom snart tillbaka med den. Han visste precis var den låg.

Resultatet av urskogsinventeringen blev över förväntan. De flesta områden

var dock inte orörda men kontrasten mot de modernt brukade skogarna var stor. Den sammanlagda areal som redovisades år 1982 blev 1815 ha. Av dessa blev också genom Länsstyrelsens försorg ca 75 % räddade från avverkning. Inventeringen gjordes i grevens tid. Efter 1980 har inte en enda hektar urskog påträffats i länet. Efter urskogsinventeringen inventerade Peter länets myrar, sedan ängar och hagar (tillsammans med bl.a. Jonas Lundin och Magnus Bergström), och därefter stod länets vattendrag på tur.

Peters intresse för urskog och orörd natur är i linje med den inriktning han säger sig ha inom botaniken. Han är mer intresserad av ekologi än av systematik. Den har påverkat hans uppläggning av arbetet med Gästriklands flora, där en viktig del är att notera följearter till en viss art, antagligen det bästa sättet för att i ett sådant arbete få en uppfattning om olika arters skiftande krav på sin växtmiljö.

Vid sidan av fortsatt heltidsarbete på Länsstyrelsen i Gävle botaniserade P. tillsammans med amatörer och blev varse att föregångarna hade lämnat en hel del uppgifter efter sig, som det blev intressant att försöka följa upp. Den störste bland föregångarna är väl Carl Johan Hartman, som var ute i Gävletrakten tillsammans med Claes Östling och fann bl.a. safsa *Osmunda regalis*, ek *Quercus robur* och honungsblomster *Herminium monorchis*. C.J.H. var nyskapande. Hans ambitioner sträckte sig längre än till Gävletrakten. Han samlade material till en svensk flora. Den skrev han "i smyg" och han gjorde det på svenska, vilket var djärvt i en tid då det vetenskapliga

språket fortfarande var latin. Han ville inte stöta sig med professor Göran Wahlenberg i Uppsala, som höll på med en svensk flora på latin (Flora svecica 1824-1826), men konflikten var oundviklig, och när Hartmans flora kom ut i sin första upplaga år 1820 mottogs den med en mycket kritisk anonym insändare av W. I förordet till Hartmans flora 1820 finns formuleringar som mycket tydligt visar att C.J.H. hade en folkbildande ambition. C.J. Hartman hade två söner (Carl och Robert Wilhelm) som också gjorde botaniska undersökningar och skrev i detta ämne, men de förefaller inte ha nått upp till faderns nivå. De publicerade dock "Flora Gevaliensis" 1847-1848, en förteckning över växter funna i Gävletrakten.

Glappet till 1980-talet var stort. När amatörbotanisterna i Gävle då ville ha vägledning fanns inte många levande botanister som kunde förmedla de gamla kunskaperna. Prof. John Axel Nannfeldt i Stockholm hade botaniserat en del med utgångspunkt från sitt sommarställe i Gästrikland, och han var handledare till Kerstin Cedergren, som under sina studier av havsstrandsvegetationen i Gästrikland år 1943 fann strandloka *Ligusticum scoticum* första gången på ostkusten. Lars Ericson hade noggrant utforskat skärgården och år 1973 publicerat "Vegetationen vid Gästrikkekusten" i "Skärgårdsnatur i Gästrikland" utgiven av Naturvännernas förening i Gävle, men han flyttade som professor till Umeå. Samma förening utgav år 1978 Enar Lindbergs förteckning "Gästriklands kärlväxter". Den var dock mycket kortfattad och gav endast ungefärliga lokalanvisningar och ingen beskrivande

text. Peter och andra kände en stor otillfredsställelse inför denna bristfälliga situation och ville göra en insats. Gunnar Nilsson var i det sammanhanget pådrivande och åtog sig som pensionär att gå igenom de offentliga herbarierna för att få en grund till ett nytt floraarbete. Man bestämde sig för att börja med rariteter och hålla sig till närområdet, varför det första projektet blev "Hotade och sällsynta växter i Gävle kommun". Det redovisades i stencilform år 1985 och gav mängder av intressant information, både återfynd och nyfynd, och växtlokaler blev nu bättre beskrivna och noggrant koordinatsatta.

När Gävle kommuns sällsyntare arter hade beskrivits växte småningom tanken fram att starta ett inventeringsarbete omfattande hela Gästrikland. Inom Torsåkers kommun pågick redan Barbro Risbergs botaniska inventering, men större delen av landskapet hade inte inventerats i modern tid. Peter ledde från början och leder fortfarande projekt Gästriklands flora, som nu närmar sig sin avslutning. En beskrivning av detta, som Peter själv ser växa till ett livsverk, förtjänar en egen och längre artikel.

Peter har inte bara sysslat med undervisning, utforskning och beskrivning, utan även med handgriplig vård av floran. Han startade år 1991 ett slåtterprojekt i Hade, vid Dalälvens strand och i Gästriklands södra kant. Marken var urgammal ängs- och betesmark, där hävden hade upphört och buskar kom upp. En uppteckning från dessa trakter 1916 omfattade ängsskära *Serratula tinctoria* och "klubbstarr", och Peter fann hartmansstarr *Carex hartmanii* där, vilket förmodligen är densamma som

”klubbstarren”, eftersom hartmansstarren inte beskrevs som art förrän 1935 och klubbstarr inte är känd från området. Dessutom återfann han ängsskären och fann krussilja (krusfrö) *Selinum carvifolia*. Alla dessa tre arter har sin enda förekomst i Gävleborgs län på denna gamla kulturmark. För att bevara dessa arter startade P. årlig slåtter, som fortsätter och ger resultat. Artantalet har ökat och de arter som skulle bevaras gynnas av arbetet.

Personer runt omkring Peter har undrat hur han orkar konsekvent arbeta med dessa uppgifter år efter år utan att tappa gnistan och effektiviteten. Han beskriver det som ett behov, framför allt ett behov av att få vara ute och studera naturen på nära håll, men också att systematisera sina iakttagelser. Man är väl ”sakletare” i Pippi Långstrumps anda, säger han. Det kan väl också beskrivas som en outtröttlig nyfikenhet, detta att aldrig nöja sig med det första intrycket utan alltid gå närmare och på djupet och söka finna och förstå mer om tingens (växternas) väsen. Skrivarbetet upplever han också ofta som en upptäcktsresa. Man lägger pussel med egna och andras data och kan ibland komma ett steg vidare genom att kombinera dem.

Om det nu var så, att Peter och gruppen kring honom när de startade hade obetydligt stöd av då levande äldre botaniker som kunde fungera som lärare, så kan man fråga sig om det nu finns elever till Peter, som kan föra utvecklingen vidare. Trots att man inte kan tala om någon anstormning av yngre botaniker, är det ändå så att nya har tillkommit när vissa äldre har fallit bort. Trots att gruppen var som störst när projekt Gästrik-

lands flora startades, finns nu en livaktig samling botaniker som kan fortsätta att förnya botaniken inom Gästrikland.

Citerad litteratur

- Cedergren, Kerstin 1945: *Ligusticum scoticum* L. anträffad i Gästrikland. *Svensk Bot. Tidskr.* 39:304-310.
- Ericson, Lars 1973: Vegetationen vid Gästrikkekusten i *Skärgårdsnatur i Gästrikland*. Naturvännernas förening i Gävle.
- Hartman, Carl Johan 1820: *Handbok i Skandinaviens Flora*. Stockholm.
- Hartman, Carl & Robert Wilhelm 1847-48: *Flora Gevaliensis*. Gävle.
- Lindberg, Enar 1978: *Gästriklands kärlväxter*. Naturvännernas förening i Gävle.
- Ståhl, Peter 1977: Vegetation och flora i östra Nora, Ångermanland. *Svensk Bot. Tidskr.* 71: 363 – 382.
- Ståhl, Peter 1982: *Naturskogar i Gävleborgs län – en inventering av urskogsartade skogar*. Länsstyrelsen i Gävleborgs län.
- Ståhl, Peter 1985: *Hotade och sällsynta växter i Gävle kommun*. Stencil. Gävleborgs Botaniska Sällskap.
- Ståhl, Peter 1991: Länge leve hartmansstarren och dess följeslagare. *VÄX 2/91*, sid. 21-24.
- Ståhl, Peter 1997: Studier i en slåtteräng. *VÄX 2/97*, sid. 23-30.
- Wahlenberg, Göran 1824-26: *Flora suecica*. Uppsala.

Taggsvampskogar på Testeboåns öar och stränder

Bosse Norell

Testeboåns kvillområde vid Brännsågen i Gästrikland, slutar tydligt aldrig att producera överraskningar. Först var det elfenbenslav sen

Efter att jag under juni månad 2009 hade funnit elfenbenslaven *Heterodermia speciosa* på en av Testeboåns öar vid Brännsågen, var jag i augusti återigen vid detta vattendrag för att undersöka de tillsynes orörda barrskogarna där.

Vattenståndet var nu så lågt att jag kunde med stövlar gå på stenar ut till en av de många öarna, som jag kallar Stenbäcksholmen efter namnet på en av de större vattenfårorna kring ön. Myggen som var ovanligt många vid denna å detta år, och törstiga, mötte mej så fort jag kom över. Man kunde nästan tro att man var vid nedre Dalälven.

På ön finns en senväxt smaltstammig och olikåldrig granskog *Picea abies*, där vissa granar är mer än 150 år. De växer på blockiga moränkullar med djup moss. Mosskiktet består mest av fina mattor av kranshakmossa *Rhytidiadelphus triquetrus*, husmossa *Hylocomium splendens* och väggmossa *Pleurozium schreberi*. Inslag i granbeståndet är enstaka vuxna glasbjörkar *Betula pubescens*. Inga stubbar syntes till. Var beståndet oavverkat? Det verkade så. Flottningslederna gick nog inte fram här. I varje fall var det länge sedan någon avverkade i granbeståndet. Vissa granar hade till och

med grantickor *Phellinus chrysoloma*, gammelgranslav *Lecanactis abietina* och kattfotslav *Arthonia leucopellaea* på de skrovliga stammarna, vilket tyder på lång skoglig kontinuitet.

Längs stränderna finns ett glest bestånd av olika lövträd, mellan spridda, yngre granstammar. De flesta är ädel-lövträd, vilka ibland står något utåt-lutande över det strömmande vattnet. Även grövre aspar *Populus tremula* kan-tar strandskogen.

Vid öns norra del, den lägsta, ändras markförhållandena. Här blir den mossiga och blockiga marken bördigare med bl.a. myska *Galium odoratum*, hultbräken *Phegopteris connectilis*, liljekonvalj *Convallaria majalis*, harsyra *Oxalis acetosella*, blåsippra *Hepatica nobilis*, piprör *Calamagrostis arundinacea*. Området är tämligen öppet. Granskogen övergår successivt till strandnära lövbestånd som asp, ask *Fraxinus excelsior*, lönn *Acer platanoides* och hassel *Corylus avellana*. Att ön har en lång skoglig kontinuitet vittnar följande fynd om.

Marksvampar på Stenbäcksholmen

I övergångszonen mellan granskogsbeståndet och lövskogsbeståndet hittade jag flera arter av korallfingersvampar, marktaggsvampar, violgubbe, violspindelskivling och trollskägg.

Violgubbe *Gomphus clavatus*, syntes spridd på ett större område, mellan mos-

siga stenblock, i fördjupningar i marken. Jag har aldrig sett den i Gästrikland förut, så det var spännande att se den här på en ö i Testeboån. Violgubbe är en kompakt och köttig, kantarelllik taggsvamp. Fruktkropparna (de synliga svamparna) är mer eller mindre sammanvuxna, klubbformiga eller omvänt koniska med plattad eller konkav ovansida, ca 5-15 cm höga. Dess hatt har en grågul/violett färg och fotens utsida är nätlikt rynkad med gaffelgrenade åsar och har en karaktäristisk gråviolett färgton. Bild på violgubbe har publicerats i VÄX nr 3/2008. Violgubbe

är en rödlistad art i hotgrupp VU, sårbar.

Även en hotad marktaggsvamp fanns i området, den mycket sällsynta raggtaggsvampen *Hydnellum mirabile*. Den har en karaktäristisk tätt hoptovad hattytta som skiftar från gulaktig till mörkbrun färg med stigande ålder under hösten. Också denna art är rödlistad, hotgrupp EN, starkt hotad.

Den taggsvampkunnige Göran Vesslén på Länsstyrelsens naturvårdsenhet, som arbetar med åtgärdsprogrammet för hotade arter, kontaktades. När jag visade honom mina svampfynd hittade han där även koppartaggsvamp, *Sarcodon lundellii*. Koppartaggsvamp har rödbrun (kopparfärgad) oregelbunden hattytta

som är fnasig till fjällig. Dess taggar liknar igelkottstaggar (Göran V.), bruna i botten och ljusa i spetsen. Fotbasen är blågrön. Arten finns med i hotgrupp VU, sårbar.

Sökandet fortsatte i hopp om att få finna fler violgubbeförekomster. Och



Raggtaggsvamp. Foto: Bosse Norell

flera nya fynd av arten skulle snart dyka upp på denna ö. Totalt 7 dellokaler räknades in med violgubbe, två lokaler med koppartaggsvamp och tre med raggtaggsvamp.

Grannöarna

Grannön i väster måste jag bara undersöka. Fanns hotade marksvampar där också? Till denna ö tog jag mej över med hjälp av en tidigare införskaffad gummibåt, för dit gick det inte att vada över med vanliga stövlar. Denna ö hyste faktiskt också violgubbe, på två lokaler. Den ena hade ett mycel som var nio meter långt och innehöll hela 36 fruktkroppar. Här sågs även några okända taggsvampar.

På den andra grannön i öster, Rovaholmen, hittades raggtaggsvamp med ett brett runt mycel mellan flera granar.

Fynd av violgubbe gjordes även i kvillområdets norra delar, vid det s.k. Nedre Bortre flödet, i en yngre granskog nära åstranden inom reservatet. Endast ett fåtal fruktkroppar av violgubbe hittades i ett mindre mycel. Här fanns även dofttaggvampen *Hydnellum suaveolens*, som för övrigt fanns spridd i hela kvillområdet.

Längs Svartströmmens västra strand, mitt emot Prästholmarna, hittades åter raggtaggvampen långt senare, i slutet av oktober, under en inventering av en typisk taggsvampskog längs ån. Av denna art fanns tre ex. och i närheten bl.a. dofttaggvamp.

Taggsvampskog, en hotad livsmiljö

I övergångszonen från granskogsbeståndet till lövskogsbeståndet hittade jag flera taggsvamparter, fingersvampar, vilsopindelskivling *Cortinarius violaceus* och violgubbe. Testeboåns öar har kvalitet som örtrika, gamla kalkgranskogar, och är utan tvekan så kallade taggsvampskogar, som idag är mycket sällsynta och hotade i det svenska skogsbruket på grund av avverkningar och sönderkörningar med skogsmaskiner av mycelens tillväxtzon i det övre markskiktet. Taggsvampar och många andra svampar är s.k. mykorrhizasvampar, dvs. de lever i symbios med vissa träd. I kvillområdet här vid Brännsågen är det främst med gran. Mykorrhizasvamparna sprider sig här genom myceltillväxt i första hand medan sporetableringar är mera ovanligt. Mycelet kan bli betydligt mycket äldre än vad träden blir och kan därmed leva i

flera skogsgenerationer så länge det inte blir avbrott i trädbeståndens kontinuitet. Dessa granskogar får en högre vitalitet vid kontakt med mykorrhizataggsvamparna genom att träden via symbiosen får en ökning av vatten och mineraler av svamparna. Svamparna får i gengäld kolhydrater från trädets fotosyntes.

Andra fynd

Marken där de flesta av svamparna finns är inom zonen mellan tio och trettio meter från stränderna. Där är det blockig, med tjockt mosslager över en mark med rörligt markvatten. Andra arter av marktaggsvampar som fanns spridda i hela kvillområdet denna höst var: gul taggsvamp *Hydnellum geogenium*, orange taggsvamp *H. aurantiacum*, motaggsvamp *Sarcodon squamosus*, fjällig taggsvamp *S. imbricatus*, och ett antal okända, bl.a. en liten mörkgrå taggsvamp med sammetsluden hatttyta.

Andra intressanta arter som sågs i dessa svampskogar var kandelabersvamp *Clavicornia pyxidata* på tre lokaler på murkna asplågor, och exklusivare kärlväxter som tandrot *Cardamine bulbifera*, myska *Galium odoratum* och lungört *Pulmonaria obscura*.

De fynd som har gjorts år 2009, visar att än finns det märkliga och spännande upptäckter att göra i detta natursköna forsområde längs Testeboåns slingrande vatten ner till Bottenhavet.

Källa

Naturvårdsverket 2006: *Åtgärdsprogram för bevarande av rödlistade fjälltaggsvampar (Sarcodon)*. Rapport 5609. Stockholm.

Korta rapporter

Sötgräset *Cinna latifolia* på Bondarvsvallsberget i Järvsö ökar.

Jag fann den 20 juli 2007 en sötgräslokal vid en bäck på ett tämligen färskt hygge på nordsidan av Bondarvsvallsberget, mellan koordinaterna 683911 150991 och 683904 150984 (VÄX 3/07, sid. 3-4). Eva Olsson och jag räknade sötgräsplanter där den 26 sept. 2008 och den 29 sept. 2009. Vegetationen på hygget har tätat. Hallon *Rubus idaeus* har ökat, och täcker stora ytor, men även brunrör *Calamagrostis purpurea* och hässlebrodd *Milium effusum* är framträdande. Däremot spelar skogsträd fortfarande en underordnad roll. Det var alltså svårare att se sötgräsplantorna 2009 än 2008. Trots detta räknade vi 998 strån år 2009 men bara 307 strån 2008. Utöver de räknade stråna fanns ett ändå större antal planter utan strån, små och stora, troligen grodda under 2008 och 2009, möjligen även tidigare, och antalet sådana planter såg ut att vara flera 2009 än 2008. Vissa av de räknade stråna tycktes 2009 komma från samma planter som 2008, tydande på att plantorna blir fleråriga. Vissa planter hade färre strån 2009 än 2008, möjligen beroende på den ökande konkurrensen från hallon mm. Avsikten är att upprepa inventeringen för att studera hur sötgräset reagerar under den kommande ungskogsfasen.

Anders Delin

Gropticka *Oligoporus guttulatus* kvar i Stockviksskogen, Ljusne.

I september 2004 hittade jag ett par underliga, mjuka men gamla tickor på en relativt grov granlåga *Picea abies* i skogen runt Stockviktjärnen, mellan Bergvik och Ljusne. Så småningom skulle jag förstå att det var ett extraordinärt fynd. Efter att ha konsulterat litteraturen kunde jag bestämma arten till gropticka, *Oligoporus guttulatus* (VU). Hösten 2006 drog jag med Hans Marklund, Härnösand, till Stockviksskogen. Han blev lycklig över att få möjlighet att fotografera denna vackra svamp och jag fick en bekräftelse på att jag hade bestämt arten rätt.

Sedan mitt första fynd 2004 har jag besökt platsen varje år och det har alltid funnits fruktkroppar. I år vid mitt besök första augusti fanns det sex utvuxna fruktkroppar och flera små på gång.

Monica Svensson

Blodsopp *Boletus luridiformis* i Palmäng i Söderhamn.

Lämnades till mig 090912 av Ann-Britt Björklund som haft tre fruktkroppar på sin naturtomt vid sommarstugan i Söderhamns skärgård, koordinater 611821 171156. Där växte tall *Pinus sylvestris* och björk *Betula* sp., men inga ädla lövträd. Då jag dagen efter skulle åka till Nissaström i Halland på Mykologiveck-

an togs svampen med dit. Blodsoppen är Hallands landskapsvamp och dess utbredning är i södra och mellersta Sverige till ekens nordgräns. Ett dokumenterat fynd finns dock från Sundsvall för något år sedan.

Anita Östlund (tidigare Blom)

Svedjenäva *Geranium bohemicum* på Storkölvhöjden i Hassela.

I slutet av maj 2008 började en riktig storbrand en mil väster om Hassela i Nordanstigs kommun. Några av oss i Naturskyddsföreningen i Nordanstig har besökt brandfältet i flera omgångar. Den 21 juli 2009 var Torsten Hansson, Solveig Lundin och Sven Norman på den del av brandfältet som ligger på sydslutningen av Storkölvhöjden och den 2 aug. 2009 besöktes samma område av ca 20 personer ur föreningen. Stora mängder av svedjenäva växte på flera ställen, bl.a. vid koordinaterna 689147 153747, 689143 153749 och 689143 153748. Vi såg även trolldruva *Actaea spicata* och de brandgynnade svamparterna rotmurkla *Rhizina undulata*, på mark, och skiktdyna *Daldinia* sp. på brända björkar.

Torsten Hansson

Musselkantarell *Arrhenia acerosa* vid Ensjölokarna i Ramsjö.

Denna art hittade vi den 27 sept. 2009 på kvastmossa *Dicranum* sp. och grankvist vid surdråget uppströms den vid vägen skyltade källan, koordinater 690905 148609.

Lotta och Anders Delin

Fyrflikig jordstjärna *Gastrum quadrifidum* i Kungsberget, Järbo.

Den 17 maj 2009 hade Naturskyddsföreningen i Sandviken utflykt till Kungsberget. Många av deltagarna följde Anders Delin på en sevärd tur utmed dess brant, en del stannade kvar vid Gillbergs ide där det också pågick aktiviteter. Vi stannade upp för att betrakta några växter och mossor, och där under en gran *Picea abies* fanns fyrflikig jordstjärna vid 153847 673716.

Eva Hedström m.fl.

Hornsärv *Ceratophyllum demersum* vid Lötholmen i Sandarne.

Fanns i en avsnörd havsvik tillsammans med kransslinga *Myriophyllum verticillatum* och sommarlånke *Callitriche cop-hocarpa*. Hornsärv är ny för Söderhamns kommun, åtminstone i modern tid.

Åke Ågren

Korsandmat *Lemna trisulca* vid Silläng i Söderhamn.

Hittades vid havsstranden. Har rapporterats bara från SÖ Hälsingland under Hälsingeflorainventeringen, men är ganska säkert förbisedd.

Åke Ågren

Ny bok om gamla svenska växtnamn

Redaktionen

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien annonserar en ny bok av professorn i svenska språket vid Stockholms Universitet Inger Larsson: "Millefolium, rölika och näsegräs. Medeltidens svenska

växtvärld i lärd tradition". Boken är på 249 sidor och rikt illustrerad med äldre växtavbildningar. Beställning kan göras via kslab@ksla.se eller tel. 08-54547720.

Hälsinglands mossor

Mats H. G. Gustafsson

Hälsinglands mossflora är artrik, men liksom kärlväxtfloran bristfälligt känd. I herbariedatabaser och litteratur har jag funnit uppgifter om 562 arter från Hälsingland (Tabell 1), men det finns otvivelaktigt många fler att upptäcka bland stock och sten och på mosse och myr.

Källor är primärt Naturhistoriska riksmuseets databas "Krypto-S" (<http://www.nrm.se/krypto-s>) och en serie preliminära utbredningskartor över nordiska mossor (Söderström 1996, 1998 och 2002). Ytterligare några arter har markerats för Hälsingland på kartorna i Nationalnyckeln (Hallingbäck et al., 2006 och 2008), den nordiska levermossfloran av Damsholt (2002) och rapporterats i publikationer av Delin (2003 och 2009), Ersare (1998) och Weibull (2005 och 2006). Ett fyrtiotal arter som registrerats

från Hälsingland i Artportalen (www.artportalen.se) har jag inte funnit i andra källor, och de har tagits med i listan. Fem av dessa bedömdes av olika skäl som osäkra, vilket har markerats med ett frågetecken i listan.

Namngivningen följer "Krypto-S", och där kan man också finna auktorer till namnen. För ett ganska stort antal mossor är två eller flera vetenskapliga namn i bruk. Tabell 2 är en lista på några av de vanligaste synonymerna.

En sökning (via "Krypto-S") på sockennamn bland Naturhistoriska riksmuseets inlästa mossinsamlingar (23% av det totala antalet) ger ett grovt mått på samlingsaktiviteten, och antyder att den har varit påfallande ojämnt fördelad. Det nordvästra hörnet av landskapet är, kanske något förvånande, bäst re-

presenterat. Detta beror på individuella insatser av Lars Hedenäs på senare tid, och Magnus Östman för ett sekel sedan (mest Ängersjö). Los-området med sin generellt högtintressanta flora har också bidragit med många insamlingar. E. Collinder var mycket aktiv i Arbrå i slutet av 1800-talet vilket tydligt ses i statistiken. Övriga delar av landskapet är underrepresenterade med undantag av enstaka lokaler, som Älvåsen och Linddefallet. Nämnas kan t.ex. att det från det geologiskt unika Gnarp bara finns fem insamlingar.

Artportalen innehåller för närvarande (15 november 2009) lite drygt 12000 registreringar av mossor från Hälsingland. Arter från våtmarker och äldre skogar är starkt överrepresenterade vilket delvis förklaras av riktade inventeringsinsatser under de senaste decennierna. Flera av t.ex. jordbrukslandskapets vanliga arter saknas däremot helt. Geografiskt (registreringar per ytenhet kommunvis) är spridningen någorlunda jämn.

Det skall påpekas att flera personer har varit behjälpliga i arbetet med listan, bl.a. Tomas Troschke och Lars Hedenäs.

Citerad litteratur

- Damsholt, Kell 2002: *Illustrated Flora of Nordic Liverworts and Hornworts*. Nord. Bryol. Soc. Lund.
- Delin, Anders 2003: Naturvärden i urskogen vid Ensjölokarna. VÄX 2/2003, sid. 22-43.
- Delin, Anders 2009: Korta rapporter. VÄX 1/2009, sid. 43.
- Ersare, Gunnar 1998: Ny mossa för Hälsingland i förbifarten. VÄX 3/1998, sid. 18-19.
- Hallingbäck, Tomas, Niklas Lönnell, Henrik Weibull, Lars Hedenäs och Pollyanna von Knorring 2006: *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Sköldmossor - blåmossor*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hallingbäck, Tomas, Niklas Lönnell, Henrik Weibull, Pollyanna von Knorring, Magda Korotynska, Christopher Reisborg och Malin Birgersson 2008: *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Kompaktmossor - kapmossor*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Söderström, Lars (ed.) 1996: *Preliminary Distribution Maps of Bryophytes in Northwestern Europe*. Vol. 2. Musci (A-I).
- Söderström, Lars (ed.) 1998: *Preliminary Distribution Maps of Bryophytes in Northwestern Europe*. Vol. 3. Musci (J-Z).
- Söderström, Lars (ed.) 2002: *Preliminary Distribution Maps of Bryophytes in Northwestern Europe*. Vol. 1 Hepaticae and Anthocerotae. Andra upplagan.
- Weibull, Henrik 2005: Mikroskapania, en mycket liten fridlyst mossas. VÄX 2/2005, sid. 11-15.
- Weibull, Henrik 2006: Bryologisk expedition i Hälsingland. *Myrinia* 6: 66-68.

Tabell 1. Mossarter i Hälsingland. Namngivningen följer ”krypto-S”. Osäkra fall är markerade med frågetecken. Rödlistans (<http://www.artdata.slu.se>) kategorier för hotade arter har inkluderats: CR – akut hotad, EN – starkt hotad, VU – sårbar, NT – missgynnad.

<i>Abietinella abietina</i>	<i>Blepharostoma</i>	<i>B. weigelii</i>
<i>Amblystegium humile</i>	<i>trichophyllum</i>	<i>Buxbaumia aphylla</i>
<i>A. serpens</i>	<i>Blindia acuta</i>	<i>B. viridis</i>
<i>A. subtile</i>	<i>Brachythecium albicans</i>	<i>Callicladium</i>
<i>Amphidium lapponicum</i>	<i>B. erythrorrhizon</i>	<i>haldanianum</i>
<i>A. mougeotii</i>	<i>B. oedipodium</i>	<i>Calliergon cordifolium</i>
<i>Anastrophyllum</i>	<i>B. plumosum</i>	<i>C. giganteum</i>
<i>hellerianum</i> NT	<i>B. populeum</i>	<i>C. megalophyllum</i>
<i>A. michauxii</i> NT	<i>B. reflexum</i>	<i>C. richardsonii</i>
<i>A. minutum</i>	<i>B. rivulare</i>	<i>Calliergonella cuspidata</i>
<i>A. saxicola</i>	<i>B. rutabulum</i>	<i>Calypogeia azurea</i> NT
<i>A. crassinervia</i>	<i>B. salebrosum</i>	<i>C. integristipula</i>
<i>Andreaea rothii</i>	<i>B. starkei</i>	<i>C. muelleriana</i>
<i>A. rupestris</i>	<i>B. turgidum</i>	<i>C. neesiana</i>
<i>Anoetangium aestivum</i>	<i>B. velutinum</i>	<i>C. sphagnicola</i>
<i>Anomobryum julaceum</i>	<i>Bryoerythrophyllum</i>	<i>C. suecica</i> VU
<i>Anomodon attenuatus</i>	<i>recurvirostrum</i>	<i>Campylium</i>
<i>A. longifolius</i>	<i>Bryum argenteum</i>	<i>chrysophyllum</i>
<i>A. viticulosus</i>	<i>B. bimum</i>	<i>C. elodes</i>
<i>Anthelia julacea</i>	<i>B. caespiticium</i>	<i>C. polygamum</i>
<i>A. juratzkana</i>	<i>B. capillare</i>	<i>C. protensum</i>
<i>Anthoceros agrestis</i>	<i>B. creberrimum</i>	<i>C. sommerfeltii</i>
<i>Antitrichia curtipendula</i>	<i>B. cyclophyllum</i>	<i>C. stellatum</i>
<i>Atrichum. tenellum</i>	<i>B. flaccidum</i>	<i>Catoscopium nigrum</i>
<i>A. undulatum</i>	<i>B. imbricatum</i>	<i>Cephalozia affinis</i>
<i>Aulacomnium</i>	<i>B. intermedium</i>	<i>C. ambigua</i>
<i>androgynum</i>	<i>B. muehlenbeckii</i>	<i>C. bicuspidata</i>
<i>A. palustre</i>	<i>B. moravicum</i>	<i>C. catenulate</i> NT
<i>Barbula convoluta</i>	<i>B. neodamense</i>	<i>C. connivens</i>
<i>B. unguiculata</i>	<i>B. oblongum</i> NT	<i>C. leucantha</i>
<i>Bartramia halleriana</i>	<i>B. pallens</i>	<i>C. loitlesbergeri</i>
<i>B. ithyphylla</i>	<i>B. pallescens</i>	<i>C. lunulifolia</i>
<i>B. pomiformis</i>	<i>B. pseudotriquetrum</i>	<i>C. macounii</i>
<i>Bazzania tricrenata</i>	<i>B. schleicheri</i>	<i>C. pleniceps</i>
<i>B. trilobata</i>	<i>B. tenuisetum</i>	<i>Cephalozia divaricata</i>
<i>Blasia pusilla</i>	<i>B. uliginosum</i>	<i>C. elachista</i>

<i>C. hampeana</i>	<i>Dicranum bergeri</i>	<i>F. viridulus</i>
<i>C. integerrima</i>	<i>D. bonjeanii</i>	<i>Fontinalis antipyretica</i>
<i>C. rubella</i>	<i>D. drummondii</i>	<i>F. dalecarlica</i>
<i>C. spinigera</i>	<i>D. elongatum</i>	<i>F. hypnoides</i>
<i>C. varians</i>	<i>D. flexicaule</i>	<i>F. squamosa</i>
<i>Ceratodon purpureus</i>	<i>D. fragilifolium</i>	<i>Fossombronina foveolata</i>
<i>Chiloscyphus minor</i>	<i>D. fuscescens</i>	<i>F. incurva</i> VU
<i>C. pallescens</i>	<i>D. leioneuron</i>	<i>Frullania dilatata</i>
<i>C. polyanthos</i>	<i>D. majus</i>	<i>F. fragilifolia</i>
<i>C. profundus</i>	<i>D. polysetum</i>	<i>F. tamarisci</i>
<i>Cinclidium stygium</i>	<i>D. scoparium</i>	<i>Funaria hygrometrica</i>
<i>C. subrotundum</i>	<i>D. spurium</i>	<i>Geocalyx graveolens</i>
<i>Cinclidotus fontinaloides</i> NT	<i>D. undulatum</i>	<i>Grimmia affinis</i>
<i>Cirriphyllum piliferum</i>	<i>Didymodon fallax</i>	<i>G. elatior</i>
<i>Cladopodiella fluitans</i>	<i>Diplophyllum albicans</i>	<i>G. funalis</i>
<i>C. francisci</i>	<i>D. obtusifolium</i>	<i>G. hartmanii</i>
<i>Climacium dendroides</i>	<i>D. taxifolium</i>	<i>G. longirostris</i>
<i>Cnestrum schistii</i>	<i>Discelium nudum</i>	<i>G. muehlenbeckii</i>
<i>Conocephalum</i> <i>conicum?</i>	<i>Distichium capillaceum</i>	<i>G. ovalis</i>
<i>Conostomum</i> <i>tetragonum</i>	<i>D. hagenii</i> VU	<i>G. pulvinata</i>
<i>Cynodontium fallax</i> NT	<i>Ditrichum cylindricum</i>	<i>G. ramondii</i>
<i>C. polycarpon</i>	<i>D. flexicaule</i>	<i>G. torquata</i>
<i>C. strumiferum</i>	<i>D. heteromallum</i>	<i>G. unicolor</i>
<i>C. suecicum</i>	<i>D. lineare</i>	<i>Gymnocolea inflata</i>
<i>C. tenellum</i>	<i>D. pusillum</i>	<i>G. borealis</i>
<i>Dichelyma capillaceum</i> NT	<i>Drepanocladus aduncus</i>	<i>Gymnomitrium</i> <i>concinatum</i>
<i>D. falcatum</i>	<i>D. longifolius</i>	<i>G. coralloides</i>
<i>Dichodontium palustre</i>	<i>D. sendtneri</i>	<i>G. obtusum</i>
<i>D. pellucidum</i>	<i>D. sordidus</i>	<i>Gymnostomum</i> <i>aeruginosum</i>
<i>Dicranella cerviculata</i>	<i>Encalypta ciliata</i>	<i>Hamatocaulis</i> <i>lapponicus</i> (utgången?) EN
<i>D. crispa</i>	<i>E. brevicolla</i>	<i>H. vernicosus</i> NT
<i>D. grevilleana</i>	<i>E. streptocarpa</i>	<i>Haplomitrium hookeri</i> VU
<i>D. heteromalla</i>	<i>Ephemerum serratum</i>	<i>Harpanthus flotovianus</i>
<i>D. palustris</i>	<i>Eurhynchium pulchellum</i>	<i>Hedwigia ciliata</i>
<i>D. schreberiana</i>	<i>E. striatum</i>	<i>Helodium blandowii</i>
<i>D. subulata</i>	<i>Fissidens adianthoides</i>	<i>Herzogiella seligeri</i>
<i>Dicranoweisia crispula</i>	<i>F. bryoides</i>	
	<i>F. gymnanthus</i>	
	<i>F. osmundoides</i>	
	<i>F. pusillus</i>	
	<i>F. taxifolius</i>	

<i>H. striatella</i>	<i>K. starkei</i>	<i>M. triquetra</i>
<i>H. turfacea</i>	<i>Kurzia pauciflora</i>	<i>M. uliginosa</i>
<i>Heterocladium</i> <i>dimorphum</i>	<i>Lejeunia cavifolia</i>	<i>Metzgeria furcata</i>
<i>Homalia trichomanoides</i>	<i>Lepidozia reptans</i>	<i>Mnium ambiguum</i>
<i>Homalothecium</i> <i>sericeum</i>	<i>Leptobryum pyriforme</i>	<i>M. hornum</i>
<i>Hygrobiella laxifolia</i>	<i>Leptodictyum riparium</i>	<i>M. marginatum</i>
<i>Hygrohypnum alpestre</i>	<i>Lescuraea incurvata</i>	<i>M. spinosum</i>
<i>H. duriusculum</i>	<i>Leskea polycarpa</i>	<i>M. stellare</i>
<i>H. luridum</i>	<i>Leskeella nervosa</i>	<i>M. thomsonii?</i>
<i>H. montanum</i> VU	<i>Leucodon sciurioides</i>	<i>Mylia anomala</i>
<i>H. ochraceum</i>	<i>Loeskypnum badium</i>	<i>M. taylorii</i>
<i>H. smithii</i>	<i>Lophozia ascendens</i> NT	<i>Myrinia pulvinata</i> VU
<i>Hylocomium pyrenaicum</i>	<i>L. attenuata</i>	<i>Myurella julacea</i>
<i>H. splendens</i>	<i>L. bantriensis</i>	<i>Nardia geoscyphus</i>
<i>H. umbratum</i>	<i>L. barbata</i>	<i>N. insecta</i>
<i>Hypnum andoi</i>	<i>L. bicrenata</i>	<i>N. scalaris</i>
<i>H. cupressiforme</i>	<i>L. capitata</i>	<i>Neckera besseri</i> NT
<i>H. lindbergii</i>	<i>L. ciliata</i>	<i>N. crispa</i>
<i>H. pallescens</i>	<i>L. excisa</i>	<i>N. complanata</i>
<i>H. pratense</i>	<i>L. floerkei</i>	<i>N. oligocarpa</i>
<i>H. recurvatum</i>	<i>L. gillmanii</i>	<i>N. pennata</i> NT
<i>Isopterygiopsis pulchella</i>	<i>L. grandiretis</i>	<i>N. pumila</i> NT
<i>Isothecium</i> <i>alopecuroides</i>	<i>L. hatcheri</i>	<i>Nowellia curvifolia</i>
<i>I. myosuroides</i>	<i>L. heterocolpos</i>	<i>Odontoschisma</i> <i>denudatum</i>
<i>Jungermannia</i> <i>caespiticia</i>	<i>L. incisa</i>	<i>O. elongatum</i>
<i>J. confertissima</i>	<i>L. kunzeana</i>	<i>O. macounii</i>
<i>J. exsertifolia</i>	<i>L. laxa</i>	<i>Oligotrichum</i> <i>hercynicum</i>
<i>J. gracillima</i>	<i>L. longidens</i>	<i>Oncophorus virens</i>
<i>J. hyalina</i>	<i>L. longiflora</i>	<i>O. wahlenbergii</i>
<i>J. jenseniana</i>	<i>L. lycopodioides</i>	<i>Orthodicranum</i> <i>flagellare</i>
<i>J. leiantha</i>	<i>L. obtusa</i>	<i>O. montanum</i>
<i>J. obovata</i>	<i>L. quadriloba</i>	<i>Orthotrichum affine</i>
<i>J. pumila</i>	<i>L. rutheana</i>	<i>O. alpestre</i>
<i>J. sphaerocarpa</i>	<i>L. sudetica</i>	<i>O. cupulatum</i>
<i>J. subulata</i>	<i>L. ventricosa</i>	<i>O. gymnostomum</i>
<i>Kiaeria blyttii</i>	<i>L. wenzelii</i>	<i>O. obtusifolium</i>
<i>K. falcata</i>	<i>Marchantia polymorpha</i>	<i>O. pallens</i>
	<i>Marsupella emarginata</i>	<i>O. pumilum</i>
	<i>M. sphacelata</i>	
	<i>M. sprucei</i>	
	<i>Meesia longiseta</i> NT	

<i>O. rupestre</i>	<i>P. succulentum</i>	<i>Pseudocalliergon</i>
<i>O. speciosum</i>	<i>P. undulatum</i>	<i>trifarum</i>
<i>O. stramineum</i>	<i>Platygyrium repens</i>	<i>Pseudotaxiphyllum</i>
<i>O. urnigerum?</i>	<i>Pleuridium subulatum</i>	<i>elegans</i>
<i>Oxystegus tenuirostris</i>	<i>Pleurozium schreberi</i>	<i>Pterigynandrum</i>
<i>Paludella squarrosa</i>	<i>Pogonatum dentatum</i>	<i>filiforme</i>
<i>Palustriella commutata</i>	<i>P. urnigerum</i>	<i>Ptilidium ciliare</i>
<i>P. decipiens</i>	<i>Pohlia andalusica</i>	<i>P. pulcherrimum</i>
<i>P. falcata</i>	<i>P. annotina</i>	<i>Ptilium crista-castrensis</i>
<i>Paraleucobryum</i>	<i>P. bulbifera</i>	<i>Pylaisia polyantha</i>
<i>longifolium</i>	<i>P. camptotrachela</i>	<i>Racomitrium aciculare</i>
<i>Pellia endiviifolia</i>	<i>P. cruda</i>	<i>R. affine</i>
<i>P. epiphylla</i>	<i>P. drummondii</i>	<i>R. aquaticum</i>
<i>P. neesiana</i>	<i>P. filum</i>	<i>R. canescens</i>
<i>Philonotis caespitosa</i>	<i>P. lescuriana</i>	<i>R. elongatum?</i>
<i>P. calcarea</i>	<i>P. longicollis</i>	<i>R. ericoides</i>
<i>P. fontana</i>	<i>P. nutans</i>	<i>R. fasciculare</i>
<i>P. seriata</i>	<i>P. prolifera</i>	<i>R. heterostichum</i>
<i>P. tomentella</i>	<i>P. sphagnicola</i>	<i>R. lanuginosum</i>
<i>Physcomitrella patens</i>	<i>P. wahlenbergii</i>	<i>R. macounii</i>
NT	<i>Polytrichum alpinum</i>	<i>R. microcarpum</i>
<i>Plagiobryum zierii</i>	<i>P. commune</i>	<i>R. sudeticum</i>
<i>Plagiochila asplenoides</i>	<i>P. formosum</i>	<i>Radula complanata</i>
<i>P. porelloides</i>	<i>P. juniperinum</i>	<i>Rhabdoweisia fugax</i>
<i>Plagiomnium affine</i>	<i>P. longisetum</i>	<i>Rhizomnium</i>
<i>P. cuspidatum</i>	<i>P. pallidisetum</i> CR	<i>magnifolium</i>
<i>P. elatum</i>	<i>P. perigonale</i>	<i>R. pseudopunctatum</i>
<i>P. ellipticum</i>	<i>P. piliferum</i>	<i>R. punctatum</i>
<i>P. medium</i>	<i>P. strictum</i>	<i>Rhodobryum roseum</i>
<i>P. undulatum</i>	<i>P. uliginosum</i>	<i>Rhytidiadelphus loreus</i>
<i>Plagiopus oederianus</i>	<i>Porella cordaeana</i>	<i>R. squarrosus</i>
<i>Plagiothecium</i>	<i>P. platyphylla</i>	<i>R. subpinnatus</i>
<i>cavifolium</i>	<i>Pottia truncata</i>	<i>R. triquetrus</i>
<i>P. curvifolium</i>	<i>Preissia quadrata</i>	<i>Riccardia chamedryfolia</i>
<i>P. denticulatum</i>	<i>Protobryum bryoides</i>	<i>R. latifrons</i>
<i>P. laetum</i>	NT	<i>R. multifida</i>
<i>P. latebricola</i>	<i>Pseudephemerum</i>	<i>R. palmata</i>
<i>P. nemorale</i>	<i>nitidum</i>	<i>R. pinguis</i>
<i>P. piliferum</i>	<i>Pseudobryum</i>	<i>Riccia beyrichiana</i>
<i>P. platyphyllum</i> NT	<i>cinclidioides</i>	<i>R. fluitans</i>
<i>P. ruthei</i>		<i>R. sorocarpa</i>

<i>Ricciocarpos natans</i>	<i>S. angermanicum</i> NT	<i>S. luteum</i>
<i>Saelania glaucescens</i>	<i>S. angustifolium</i>	<i>S. rubrum</i>
<i>Sanionia uncinata</i>	<i>S. aongstroemii</i>	<i>S. sphaericum</i>
<i>Scapania aequiloba</i>	<i>S. auriculatum?</i>	<i>S. vasculosum</i>
<i>S. apiculata</i> EN	<i>S. austinii</i>	<i>Straminergon</i>
<i>S. brevicaulis</i> VU	<i>S. balticum</i>	<i>stramineum</i>
<i>S. calcicola</i>	<i>S. capillifolium</i>	<i>Syntrichia ruralis</i>
<i>S. carinthiaca</i> CR	<i>S. centrale</i>	<i>Tayloria lingulata</i>
<i>S. curta</i>	<i>S. compactum</i>	<i>T. tenuis</i> NT
<i>S. cuspiduligera</i>	<i>S. contortum</i>	<i>Tetralophozia setiformis</i>
<i>S. glaucocephala</i>	<i>S. cuspidatum</i>	<i>Tetraphis pellucida</i>
<i>S. hyperborea</i>	<i>S. denticulatum</i>	<i>Tetraplodon angustatus</i>
<i>S. irrigua</i>	<i>S. fallax</i>	<i>T. mnioides</i>
<i>S. lingulata</i>	<i>S. fimbriatum</i>	<i>Tetrodontium ovatum</i>
<i>S. massalongi</i>	<i>S. flexuosum</i>	<i>Thuidium assimilis</i>
<i>S. mucronata</i>	<i>S. fuscum</i>	<i>T. delicatulum</i>
<i>S. nemorea</i>	<i>S. girgensohnii</i>	<i>T. recognitum</i>
<i>S. paludicola</i>	<i>S. imbricatum</i>	<i>T. tamariscinum</i>
<i>S. paludosa</i>	<i>S. inundatum</i>	<i>Timmia austriaca</i>
<i>S. scandica</i>	<i>S. jensenii</i>	<i>Tomentypnum nitens</i>
<i>S. subalpina</i>	<i>S. lindbergii</i>	<i>Tortella fragilis</i>
<i>S. uliginosa</i>	<i>S. magellanicum</i>	<i>T. tortuosa</i>
<i>S. umbrosa</i>	<i>S. majus</i>	<i>Tortula subulata</i>
<i>S. undulata</i>	<i>S. obtusum</i>	<i>Trichocolea tomentella</i>
<i>Schistidium agassizi</i>	<i>S. palustre</i>	NT
<i>S. apocarpum</i>	<i>S. papillosum</i>	<i>Trematodon ambiguus</i>
<i>S. boreale</i>	<i>S. platyphyllum</i>	<i>Tritomaria exsecta</i> VU
<i>S. confertum</i>	<i>S. pulchrum</i>	<i>T. polita</i>
<i>S. dupretii</i>	<i>S. quinquefarium</i>	<i>T. quinquedentata</i>
<i>S. crenatum</i>	<i>S. riparium</i>	<i>Ulota crispa</i>
<i>S. maritimum</i>	<i>S. rubellum</i>	<i>U. curvifolia</i>
<i>S. papillosum</i>	<i>S. russowii</i>	<i>U. hutchinsiae</i>
<i>S. platyphyllum</i>	<i>S. squarrosum</i>	<i>Warnstorfia exannulata</i>
<i>S. rivulare</i>	<i>S. subfulvum</i>	<i>W. fluitans</i>
<i>S. robustum</i>	<i>S. subnitens</i>	<i>W. pseudostraminea</i>
<i>S. scandicum</i>	<i>S. subsecundum</i>	<i>W. sarmentosa</i>
<i>Schistostega pennata</i>	<i>S. tenellum</i>	<i>W. trichophylla</i>
<i>Scorpidium cossonii</i>	<i>S. teres</i>	<i>W. tundrae</i>
<i>S. revolvens</i>	<i>S. warnstorffii</i>	<i>Zygodon viridissimus</i>
<i>S. scorpioides</i>	<i>S. wulfianum</i>	
<i>Sphagnum affine</i>	<i>Splachnum ampullaceum</i>	

Tabell 2. Några vanliga synonymer till vetenskapliga namn på mossarter som förekommer i Hälsingland.

Synonym	Namn i Tabell 1.
<i>Amblystegium riparium</i>	<i>Leptodictyum riparium</i>
<i>Aneura pinguis</i>	<i>Riccardia pinguis</i>
<i>Barbula recurvirostra</i>	<i>Bryoerythrophyllum recurvirostrum</i>
<i>Barbilophozia</i> spp.	<i>Lophozia</i> spp. med motsvarande artepitet
<i>Brachytheciastrum</i> spp.	<i>Brachythecium</i> med samma artepitet
<i>Buxbaumia indusiata</i>	<i>Buxbaumia viridis</i>
<i>Calliergonella lindbergii</i>	<i>Hypnum lindbergii</i>
<i>Calliergon sarmentosum</i>	<i>Warnstorfia sarmentosa</i>
<i>Calliergon stramineum</i>	<i>Straminergon stramineum</i>
<i>Calliergon trifarium</i>	<i>Pseudocalliergon trifarium</i>
<i>Chandonanthus setiformis</i>	<i>Tetralophozia setiformis</i>
<i>Drepanocladus badius</i>	<i>Loeskypnum badium</i>
<i>Drepanocladus cossonii</i>	<i>Scorpidium cossonii</i>
<i>Drepanocladus exannulatus</i>	<i>Warnstorfia exannulata</i>
<i>Drepanocladus fluitans</i>	<i>Warnstorfia fluitans</i>
<i>Drepanocladus lapponicus</i>	<i>Hamatocaulis lapponicus</i>
<i>Drepanocladus polygamus</i>	<i>Campylium polygamum</i>
<i>Drepanocladus pseudostramineus</i>	<i>Warnstorfia pseudostraminea</i>
<i>Drepanocladus revolvens</i>	<i>Scorpidium revolvens</i>
<i>Drepanocladus trichophyllus</i>	<i>Warnstorfia trichophylla</i>
<i>Drepanocladus tundrae</i>	<i>Warnstorfia tundrae</i>
<i>Drepanocladus uncinatus</i>	<i>Sanionia uncinata</i>
<i>Drepanocladus vernicosus</i>	<i>Hamatocaulis vernicosus</i>
<i>Dryptodon patens</i>	<i>Grimmia ramondii</i>
<i>Hylacomiastrum</i> spp.	<i>Hylacomium</i> spp. med motsvarande artepitet
<i>Isothecium myurum</i>	<i>Isothecium alopecuroides</i>
<i>Leiocolea</i> spp.	<i>Lophozia</i> spp. med samma artepitet; <i>Leiocolea collaris</i> = <i>Lophozia alpestris</i>
<i>Lophocolea heterophylla</i>	<i>Chiloscyphus profundus</i>
<i>Lophocolea minor</i>	<i>Chiloscyphus minor</i>
<i>Marchantia alpestris</i> och <i>latifolia</i>	under <i>M. polymorpha</i>
<i>Mnium</i> spp.	Flera arter förs numera till släktena <i>Plagiomnium</i> , <i>Pseudobryum</i> och <i>Rhizomnium</i> med igenkännliga artepitet

<i>Obtusifolium obtusum</i>	<i>Lophozia obtusa</i>
<i>Polytrichastrum</i> spp.	<i>Polytrichum</i> spp. med samma artemitet
<i>Pseudoleskeella nervosa</i>	<i>Leskeella nervosa</i>
<i>Radula lindenbergiana</i>	Under <i>Radula complanata</i>
<i>Sarmentypnum</i> spp.	Söks under <i>Warnstorfia</i> och <i>Drepanocladus</i> med samma artemitet
<i>Sphenolobus hellerianus</i>	<i>Anastrophyllum hellerianum</i>
<i>Sciuro-hypnum</i> spp.	<i>Brachythecium</i> spp. med samma artemitet
<i>Tortula ruralis</i>	<i>Syntrichia ruralis</i>
<i>Tortula truncata</i>	<i>Pottia truncata</i>
<i>Thuidium philibertii</i>	<i>Thuidium assimilis</i>

Lavfynd i Hälsingland 2009

Åke Ågren

Parasitsvartlav *Carbonea supersparsa*

Saknar egen bål. Svarta runda apothecier. Parasit på blekgul kantlav *Lecanora polytropa*, som är en vanlig lav på sten. Söderhamn, Stålnäset, Nilestenen. Troligen sällsynt. Bekräftad av Anders Nordin.

Vedstjärna *Elixia flexella*

Bål gråvit, ofta dåligt utvecklad. Apothecier svarta, talrika, tätstående, runda – avlånga – kantiga. På tallstubbe, Hudiksvall, Hornslandet, Kuggören. Sällsynt. Enligt "Hotade och sällsynta växter i Dalarna – Lavar och mossor" är få fynd gjorda på 1900-talet.

Rostigsvedskivlav *Miriquidica atrofulva*

Rödockra – rödbrun bål med runda kraterlika svarta – gråsvarta soräl. Svarta apothecier. På sten vid havsstrand, Hudiksvall, Hornslandet, Kuggören, här steril. Mindre allmän.

Grov ljuslav *Xanthoria fulva*

Orangegul sorediös bladlav på lönn *Acer platanoides* vid Forsa kyrka. Sydlig art. Nordligaste fyndet i Sverige?

Lavarna är deponerade i herbariet i Uppsala.

Floran i Torsåkers socken – en recension

Magnus Bergström

Barbro Risberg, Hofors, har presenterat Torsåkers flora i en tjock inbunden bok vars storlek snarare påminner om en landskapsflora. Boken omfattar 352 sidor och texten är satt i luftigt tvåspalt.

Torsåkers socken är belägen i västra delen av Gästrikland och motsvarar dagens Hofors kommun. Den största delen av floran omfattar den sedvanliga artbeskrivningen men nästan 100 sidor består av kapitel om landskapsutveckling, vegetation, botaniska utflyktsmål samt socknens botaniska utforskande.

Torsåkers socken är belägen vid skärningspunkten mellan högsta kustlinjen och norrlandsterrängens gräns. Man kan även tillfoga Limes Norrlandicus, även om den sistnämnda är så bred att hela socknen kan sägas ingå i gränstrakten. Andra karaktäristiska drag i socknen som påverkar floran är Torsåkerbergens innehåll av urkalksten och diverse grönstenar (fr.a. gabbro). Exempel på nordliga inslag i floran är lappvide *Salix lapponum*, fjällnejlika *Viscaria alpina* och åkerbär *Rubus arcticus*. Exempel på sydliga inslag är lundbräken *Dryopteris dilatata*, lungört *Pulmonaria obscura* och tandrot *Cardamine bulbifera*.

Barbro har inventerat floran i Torsåker tillsammans med Lennart Risberg och medlemmar i Hofors-Torsåkers Naturskyddsförening. I föreningens regi har det utförts en specialinventering av mossor *Pulsatilla vernalis*. Inventeringen

av Torsåkers flora blev mer systematiskt inriktad i mitten av 1980-talet, ungefär samtidigt som inventeringen av Gästriklands flora påbörjades. Systematiken skiljer sig mellan inventeringarna, men båda projekten har kunnat utbyta floradata mellan varandra. Detta är naturligtvis mycket bra då de båda inventeringarna i Torsåkers socken täcker samma geografiska område. Förhoppningsvis kommer all data i framtiden att ingå i Artportalens samlade databaser för allmän åtkomst. Under inventeringen påträffades ca 280 nya arter för socknen.

Barbro inleder boken på ett för florer oväntat sätt. I sju små kapitel beskrivs ögonblicksbilder från Torsåkers socken, från år 8500 f.Kr. till år 1996. Här ges levande beskrivningar över människornas anläggande till socknens olika delar och hur vegetationen då kanske såg ut. Här redovisas företeelser som alla har påverkat utformningen av vegetationen i socknen: Klapperstensfältens bildande, stenålderns lövskogar, järnålderns åkerbruk med många ogräs, 1600-talets finnkolonisation i de skogliga delarna av socknen, 1800-talets fäbodbruk och kolningsskogar samt 1900-talets industri- och järnvägsområden.

I kapitlet om botaniska utflyktsmål beskrivs både klassiska botaniska lokaler som t.ex. Körberget och Åsbotten, och mer nyupptäckta som t.ex. Söderåsen och Fäbods. Floran är illustrerad

med Barbros vackra fotografier, totalt ca 100 st. på både arter och miljöer. Tyvärr ger inte boktrycket riktig rättvisa åt bilderna, och jag tror att det beror på papperskvaliteten.

Jag tycker att en viktig del i en flora är hur den geografiska utbredningen av arter redovisas. Växtlokaler brukar redovisas med text eller som prickar i en karta, eller som en kombination av båda. I Floran i Torsåkers socken ligger tyngdpunkten helt på textredovisning av lokaler. För vissa arter blir det många lokaler som återges, som t.ex. för låsbräken *Botrychium lunaria* med 32 lokaler. Lokaler anges med lokalnamn, antal ex., fynddatum, uppgiftslämnare samt RUBIN-kod. I floran finns utbredningskartor över bara några få arter; vippärt *Lathyrus niger*, rosor *Rosa*, stor blåklocka *Campanula persicifolia* och darrgräs *Briza media*. Det hade varit intressant om några flera kartor hade presenterats, inte bara över arters utbredning utan även över naturförhållandena i allmänhet i socknen.

Jag är själv född och uppvuxen i socknen, men flyttade därifrån ungefär samtidigt som Barbro påbörjade sin inventering, vilket också var samtidigt som mitt eget botaniska intresse vaknade. Jag har många gånger återvänt till Torsåker och jag har även inventerat några rutor i socknen för Gästriklands flora. Barbros artbeskrivningar är mycket bra och stämmer väl överens med mina egna erfarenheter av socknens vegetation. För många arter finns intressant information i artbeskrivningarna, om t.ex. särskilt rikliga lokaler, följarter, rikliga årsförekomster och utbredning bland socknens byar.

Alla arter i socknen redovisas, även de som är odlade och sedan förvildade. Floran tar totalt upp 819 arter som är funna i Torsåkers socken. Floran befinner sig systematiskt på en ganska normal nivå med redovisning av bara några få underarter och hybrider. Man blir lite nyfiken på om det bland alla ängsfrylen *Luzula multiflora* kan dölja sig något säterfryle *Luzula multiflora* subsp. *frigida*.

Säkerligen kommer det att påträffas nya arter i socknen. Nya fynd är redan gjorda efter bokens tryckning, t.ex. av höstlåsbräken *Botrychium multifidum* under hösten 2009. Vilka kan då stå och knacka på dörren härnäst? Natt och dag *Melampyrum nemorosum*, som är på spridning i närbelägna socknar av Gästrikland, är en gissning. Kanske även bäcknate *Potamogeton polygonifolius* eller hönsbär *Cornus suecica* kan påträffas.

Arter som det finns gamla noteringar om, men som inte påträffades under inventeringen, betraktas som utgångna. Enligt floran rör det sig bara om 13 arter, bl.a. majviva *Primula farinosa*, stor bockrot *Pimpinella major* och paddfot *Asperugo procumbens*. De utgångna arterna utgör bara 1,5 % av det totala antalet påträffade arter, vilket är en förvånansvärt låg siffra. Det finns en hel del äldre florauppgifter från socknen bl.a. från Wilhelm Arnell och Eric Almquist, så den låga andelen utgångna arter återspeglar troligen ett väl utfört inventeringsarbete.

Barbro utser fyra ansvarsarter för Torsåkers socken: Vippärten vid högsta kustlinjen på bergen, kulturmarkernas jungfrulin *Polygala vulgaris*, fäbodar-

nas mästerrot *Peucedanum ostruthium* och vägkanternas ängstoppklocka *Campanula glomerata* subsp. *glomerata*. Jag håller helt och hållet med, men listan kan utökas med flera typiska Torsåkersarter, t.ex. purpurknipprot *Epipactis atrorubens*, toppjungfrulin *Polygala comosa* och klippbräcka *Saxifraga adscendens*.

Hoten mot kärlväxtfloran i Torsåkers socken är de sedvanliga med upphörande slåtter och bete, och efterföljande igenväxning och beskuggning. Ett särskilt hot just i Torsåker är en långsam, under kort tid knappast skönjbar, igenväxning av bergens områden med gruvor, skärpningar, kalkbrott och varphögar. Här fanns tidigare solöppna miljöer till gagn för toppjungfrulin, brudbröd *Filipendula vulgaris*, kattfot *Antennaria dioica*, harmynta *Satureja acinos*, sandviol *Viola rupestris* och många andra arter, men som nu sakta sakta förstörs av

igenväxning med sly, plantor och träd.

Barbro har skrivit en fantastiskt innehållsrik, mycket intresseväckande och med fotografier vackert illustrerad flora. För alla som är intresserade av floran i Gästrikland och angränsande delar av landet vill jag rekommendera en läsning av Torsåkers flora. Den införskaffas genom att kontakta Barbro Risberg, tel. 0290 - 76 58 20 eller barbro.risberg@edu.hofors.se. Priset är 150 kr + porto.

Tryckningen av floran har möjliggjorts genom ett statligt s.k. LONA-bidrag (Lokala naturvårdssatsningen). LONA-bidraget är nu återinfört av regeringen som en möjlighet att finansiera lokala och kommunala naturvårdsprojekt. Med den samlade kunskapen som nu finns om Torsåkers flora kan flera angelägna floraprojekt påbörjas som inriktas på att med restaurering och skötsel säkerställa några av arternas överlevnad.



Floran i Torsåkers socken. Foto:Barbro Risberg

Överraskningar bland maskrosor

Erik Sundström

Carl Sundström i Kungsgården, Gästrikland, hittade år 2009, några mycket märkliga maskrosor. Vid en väggkant i

Taraxacum ostenfeldii i Den nya nordiska floran. När man bröt av blomstjälkarna var de som vanligt rörformiga,

men från blomkorgens botten hängde det centralt i röret ned vad som liknade en rot med diameter 1 mm överst, nedåt avsmalnande tills den 5 – 10 cm över marknivån avslutades med en allt smalare och krökt spets. Samtliga blomstjälkar på åtminstone två plantor hade sådana inre ”rötter”, medan ett tiotal närliggande plantor helt saknade sådant. Längs samma väg 200 m österut fanns ytterligare en planta med sådan stjälk. Det är svårt att se om de har vuxit ut från korgens botten, eller är någon form av avspjälkning från stjälskrörets insida. Inga avvikelser sågs på dessa plantor ifråga om blad, blomkorgar eller frön, men en planta i närheten hade två blomkorgar på samma stjälk, så man kan fråga sig om det är någon kemisk påverkan. Här påträffades också extremt stora blad. Det längsta var 62 cm. Har liknande ”rötter” inu-



Maskros med ”rot” utväxande inuti stjälken. Foto: Erik Sundström

Yttermyre, koordinater 672019 154175, fann han maskrosor som närmast påminner om bilden av Ostenfeld's maskros

ti maskrosstjälkar setts på andra platser eller rapporterats tidigare?

Svenska Botaniska Föreningens botanikdagar i Hälsingland sommaren 2012

Styrelsen

Svenska Botaniska Föreningen har erbjudit GÄBS att anordna botanikdagarna sommaren 2012 i Hälsingland, och vi har tackat ja. Omkring 100 personer brukar delta under 3 – 5 dagar, någon gång mellan slutet av juni och slutet av juli. Syftet är naturligtvis att visa gästerna något ur fältbotanikens värld som är speciellt för landskapet. Hälsingland är ett landskap som delar sin flora med många kringliggande landskap, och vi har inte många arter eller taxa att visa, som är unika för landskapet. Däremot kan man finna några miljöer som är ytterst ovanliga, som

brukar dra till sig fjärran gästers intresse. Främst bland alla är nog urskogen i Ensjölokarnas naturreservat. Gröntjärns geologi, hydrologi och flora är också tämligen unika. Bäckeskogsvallens låsbräkenflora är extremt rik och intressant. Det finns många andra intressanta platser med ovanliga arter att visa i Ljusdals och Ramsjö församlingar. Det lutar åt att vi kommer att förlägga botanikdagarna till detta område, men om du har förslag till andra utflyktsmål ombeds du ta kontakt med Anders Delin, 0290-70087, anders.delin@naturskyddsforeningen.se

Kalendarium

21 mars. Årsmöte i Söderhamn. Se särskild annons i detta nummer.

20 juni. De vilda blommornas dag. Program i nästa nummer av VÄX.

Botanister!

Varför inte komma med också i den rikstäckande



Svenska Botaniska Föreningen

Vi anordnar botaniska resor, exkursioner och konferenser där du träffar botanister från hela Sverige.

Du får också

Svensk Botanisk Tidskrift som kommer ut med fem-sex nummer per år.

Bli medlem för 2010 redan nu så får du även det sista numret av Svensk Botanisk Tidskrift 2009 som en extra förmån.

Introduktionserbjudande för 2010:

200 kr (ordinarie pris 295 kr)

Ungdomar under 25 år: 100 kr

Anmäl dig via vår hemsida (www.sbf.c.se) och ange "lokalförening".

Eller betala in direkt på vårt pg-konto 487911-0.

Ange namn och fullständig adress samt skriv "lokalförening" vid inbetalningen.

Söndag 21 mars 2010

ÅRSMÖTE

i Gävleborgs Botaniska Sällskap

Rapport i ord och bilder från projektet

Hälsinglands flora

Anders Delin

Plats: Kvarnen, Söderhamn

Program:

13.00 Årsmötesförhandlingar

14.00 Hälsinglands flora, föredrag med bilder

15.30 Fika

Plats: Kvarnen Söderhamn

Kvarnen ligger i Söderhamns centrum
vid Oxtorget intill Söderhamnsån

För information, ring Pär Hedwall 0270- 28 77 59
eller Alf Pallin 070- 247 44 20

Alla hälsas hjärtligt välkomna!

Innehåll

- | | |
|---|---|
| <p>3 Att känna igen växter på Bromans tid
<i>Anders Delin</i></p> <p>4 Brandfältet på Storåsen – epilog
<i>Barbro Risberg</i></p> <p>5 Finns kvanne vid Hälsinglands kust?
<i>Anders Delin</i></p> <p>6 Små fynd vid en ovanlig tid – gruppen barkhättor <i>Mycena corticola</i>
<i>Erik Sundström</i></p> <p>8 Fjälltaggsvampar i Gävleborgs län 2009
<i>Göran Vesslén</i></p> <p>13 Stubbåkerns sällsamma småmossor
<i>Mats H. G. Gustafsson</i></p> <p>15 Granen klarade kalhuggning sämre än myskmåran
<i>Anders Delin</i></p> <p>17 Kärleväxtfynd i Gästrikland 2009
<i>Birgitta Hellström</i></p> <p>20 Svampvecka i Gästrikland 29 aug. – 5 sept. 2010
<i>Erik Sundström</i></p> <p>20 På Koeltz hittar du botanisk litteratur
<i>Anders Delin</i></p> <p>21 Torsåkersfloran – gamla och nya nyheter
<i>Barbro Risberg</i></p> | <p>26 Rapport angående resan till Jämtland 1813
<i>Carl Johan Hartman</i></p> <p>30 Peter Ståhl, personen bakom mycket mer än Gästriklands flora
<i>Anders Delin och Birgitta Hellström</i></p> <p>35 Taggsvampskogar på Testeboåns öar och stränder
<i>Bosse Norell</i></p> <p>38 Korta rapporter</p> <p>40 Hälsinglands mossor
<i>Mats H. G. Gustafsson</i></p> <p>41 Ny bok om gamla svenska växtnamn
<i>Redaktionen</i></p> <p>42 Hälsinglands mossor tabeller
<i>Mats H. G. Gustafsson</i></p> <p>48 Lavfynd i Hälsingland 2009
<i>Åke Ågren</i></p> <p>49 Floran i Torsåkers socken – en recension
<i>Magnus Bergström</i></p> <p>52 Överraskningar bland maskrosor
<i>Erik Sundström</i></p> <p>53 Svenska Botaniska Föreningens botanikdagar i Hälsingland sommaren 2012</p> <p>53 Kalendarium</p> <p>54 Svenska Botaniska Föreningen</p> <p>55 Årsmöte</p> |
|---|---|